

B-1946

Duplum

I
VÕIDUPÜHA
MÄLESTUS

1934

Hotel
„PETERBURG“

TALLINN, RATASKAEVU 7.

Tel. 426-33.

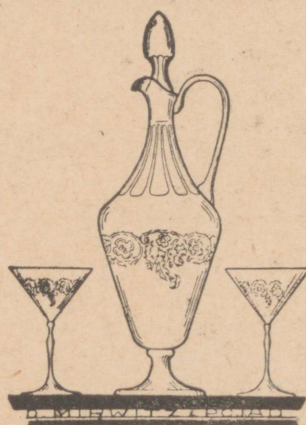
Rõõatud pärast põhjalikku ümberrehitust, mis viidud läbi välismaa eeskujul, kasutades viimaseid uuendusi komfordi alal.

Toad vannidega jooksva külma ja sooja veega.

Tubades telefon.

Parim köök.

Parim köök.

Majatarvete
spetsiaaläri
A.-s.

D. Mirvitz ja Pojad
Tartus ja Tallinnas.

Auruga keedetud, kuivatud materjalist valmistame

uksi, aknaid.

Tamme, saare

parketti j. n. e.

MEHAANILINE PUUTOÖSTUS

ins. Th. Seisler

TALLINN, TONDI 16, tel. 456-74.

Kõrges headuses

krohvmatid

alati saadaval.

Ladus suur valik

tamme ja saare

laudu.

B-1246 II

Duplum

Hind 20 senti.

I VÕIDUPÜHA MÄLESTUS

8799

2

015181

Jaanikuu 1934

NOORTE PUNASE RISTI

NAHATÖÖKODA

NIGULISTE 12.

TELEF. 432-73.

Valmistatakse ja saadaval laos kunstipäraseid ja moodsaid

kunstimaitselisi nahktöid:

albumeid, kirjamappe, karpe, käekotte j. n. e'

Eriti soodsad kingitusteks ja mälestusesemeiks erisoo-
vide kohaselt.

TELLIMISED TÄIDETAKSE KIIRELT.

„POLARIS“

Eesti Kinnitus-Aktsia Selts

võtab vastu järgmisi

KINNITUSI:

TULE-, MURDVARGUS, VEO-,
VÄÄRTSAADETE-, KASKO,
(LAEVAKEREDE) JA KLAASI-
KINNITUSI.

Seltsi põhi- ja tagavarekapitalid ületavad
Kr. 870.000.—.

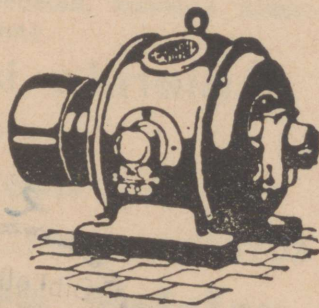
Seltsi asutamise peale on kahjude eest välja-
maksetud üldkokku Kr. 3.987.028.20.
Soliidne edasikinnitus!

Kahjud likvideeritakse viivitamata!

JUHATUS asub TALLINNAS, V. Viru 12.
Kõne-raat 426-66. Telegr.-aadri: „Polaris“.

OSAKOND asub TARTUS, Lihaturg 7.
Kõne-raat 6-75.

Esindajad kõigis linnades ja maakohades.

Elektrotehnika büroo

V. ENGEL

Tallinn, Pikk45, tel. 444-53

Elektrimootorid, Elektritriik-
raud, Elektrikeedunõud,
Elektriarmatuurid

ja igasuguseid elektri- ja raadiotarbeid.
VÕTAME ELEKTRIJÕU JA VALGUSTUSE
SISSESEADE TÖID.

Võidupühaks

Viisteist aastat on möödunud ajast, mil meie sangarlik rahvavägi Võnnu all purustas Landeswehri. Võnnu väljul ja Koiva jõe kaldail, kus juba meie esiisad pidasid saatuslikke heitlusi ristirüütlitega ja nende käsilastega, löime oma ajaloolist vaenlast lõplikult.

See vaenlane kerkis ootamatult esile, kui meie rahvavägi pidas raskeid võitlusi enamlaste vastu laiaulatuslikel rindel.

Balti Landeswehr, mis koosnes balti junkruist ja nende palgasõdureist, tungis kallale meie noorele, paljukannatanud vabariigile. Vaenlane kavatses uuesti vallutada seda maad, kus nad aastasadu olid valitsenud vägivalla abil. Ta lootis kerge vaevaga murda meie rahvaväe vastupanu, kuna ta alandas Eesti sõjalist jõudu.

Kuid siin eksis vaenlane suuresti. Igal eesti väejuhil ja sõduril oli selge, kellega siin tegemist ja mis tähendab eestlasile Landeswehri võit. Siin puutus balti mõisnik juba täieõiguslise Eesti vabariigi kodanikuga kokku, kes ütles: „Kas meie või vaenlane — mõlemil siin ruumi ei ole!“

Surmapõlgusega, täis isiklikku vaprust ja võitluseindu, astus Eesti rahvavägi pealetungiva vaenlasega heitlusesse. Lemsalu-Roopa-Võnnu-Ronneburgi lahingus, 19.—23. juunil sai vaenlase jõud murtud, ta oli sunnitud kiiresti taanduma. Paari nädali jooksul oli vaenlane lõplikult löödud ja ta pidi rahu paluma.

Selle hiigla võiduga Eesti rahvavägi üllatas tervet ilma. Isegi vaenlane, kes enne oli Eesti rahvaväge hindanud paljasjalgseks salgaks, tunnustas peale lüüasaamist eesti sõduri sangarlikkust.

Iseloomustava otsuse eesti sõdurite kohta andis üks Landeswehri ohvitser: „Räbalad seljas, pastlad jalas, kõverad ja kõhnad, aga muudkui ronivad ja ei lase hingatagi. Pole maailmas teisi niisuguseid kuradeid!“

Nüüd, 15. aasta möödudes sellest heroilisest ajajärgust, püüdes mälestada ja meele tuletada neid aegu ja sündmusi, märkame, et aeg on jõudnud kustutada ajust nii paljuid üksikasju. Vähehaaval oleme sammunud kaugemale neist ajaloolisist päevist.

Tolleaegsed tulihingelised noored lahinguvennad on jõudnud nüüd juba keskikka ning toleaegseil keskealisil on nüüd nii mõnelgi juustes hõbedat.

Kasvav noorsugu, meie tuleviku lootus, teile olgu kallid ja pühad meie sanгарite võitlused ja võidud. Olgu teile hiilgavaks eeskujuks need õilsad isamaa pojad, kellest nii paljudki tõid ohvriks isamaa altarile kalleima, mis neil oli — oma elu.

Seda päeva, mil võitsime oma ajaloolise vaenlase, pühitseme **Võidupühana**. Jäägu ta tulikirjana püsima iga eestlase hinge, kuni püsib eesti keel ja eesti meel.

Võnnu all

K. Mänd

*Mis sääl veretab hommikupäikeses,
mis sääl kõmiseb tihnikus väikeses?
Kust nad tulevad, kuhu nad pagevad —
mehed väsinud, nõrgad, veel hiljuti vägevad?*

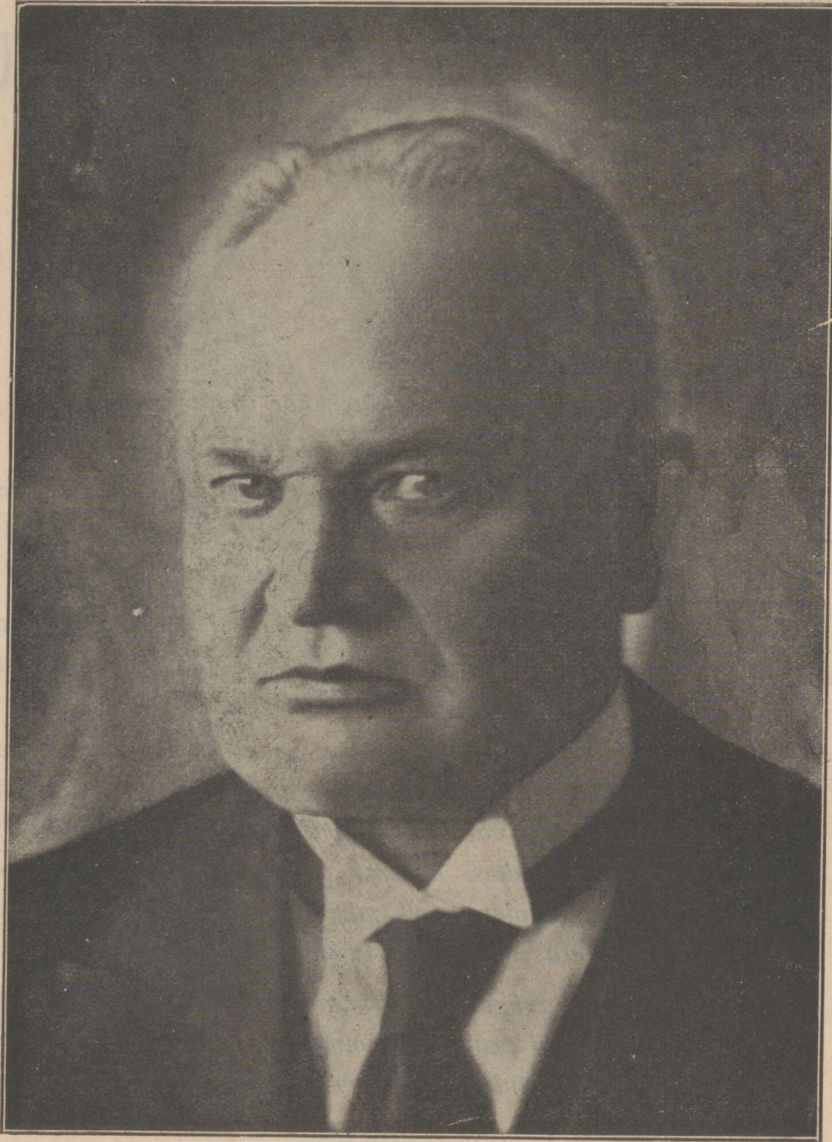
*Vaenlane Võnnu suunas korratult taandub,
kuulirahet ta turjale ägedalt maandub.
Salkadena jooksevad auklisil väliul,
pagevad viha ja hirmuga näol valjul.*

*Kogu öö kestis lahing tormine, äge, —
kuni meie meestele saabus abiväge.
Tarmukalt murdsid raudse rinnaga
vaenlase tiheda aheliku verehinnaga.*

*Koiduvalgeni ragises kuulipritside tärin,
lõhkes kahurimürske, et kohutav värin
läbistas õhu, rebenes kitsaiks narmaiks
õudselts lahatud tuhkjasroheline maa.*

*Kaua leegitses lahing enne kui püikeseketas
veretas pilvitus taevas ja tõttas
vaenlane löödult taanduma,
jättes väljale laipu määnduma.*

*Võidukalt lendles lahingulipp sini-must-valge,
meie meestele saabus hommik helge.*

Riigivanema k. t. **Konstatin Päts**

Kindral-leifn. Sir Hubert Goughilt

Kindral J. LAIDONER'ile,

Eesti Vägede Ülemjuhatajale.

Tallinn, 11. juuli 1919.

Mina sooviksin kõige kõrgemalt hinnata Teie juhatuse all seisvate vägede võitluse kõlblikkust ja distsipliini.

Teie juhatuse all olevad väed said hiljuti Riia poole edasitungimise ajal minu palve peale üleskutsutud sakslaste tagajamist seisma jätma ja täieliku võidu maitsmisest loobuma.

Liitlased olid 11. novembril 1918 a. sunnitud sedasama otsust võtma, loobudes Saksamaa laastamisest ja tema löödud vägedele Berliini järelelnemisest.

Sarnane ülespidamine annab tunnistuse kõige kõrgemast enesevalitsemisest ja distsipliinist ja see suurepäraline viis, kuidas Teie väed käskusid täidavad, on eeskujuks löödud Saksa vägedele, selles, et Eesti ja Läti vägedel kõik need sõjalised omadused olemas on, mis sakslastel igal pool puuduvad nende häbematas ülespidamises võidetute vastu.

Sõjavägede sissetungimist Riiga ürahoides, päästsite sõbralise riigi pealinna pommitamise tagajärgedest, võimalikkudest ägedatest uulitsavõitlustest ja röövimisest sakslaste poolt.

Hubert Gough,

kindral-leitnant,

Liitlaste sõjaväelise saatkonna
ülem Läänemeremaadel.

Kaitsevägede ülemjuhataja kindral **Joh. Laidoner**

Võidupühaks

Ilse Suits

Üks hele päev me ajalukku jääb,
me halli mineviku läbi lõikab.

Las' kustub öö, hävineb ning läeb
kaduvuse teed, meil' vastu hõikab
päev hele, jaunis, päikseline!

Üks hele päev me rahvale suurt võitu
meenutab. All hauas sangarite väed
eel võidupüha punetavat koitu
sirutavad meile tervituseks käed.

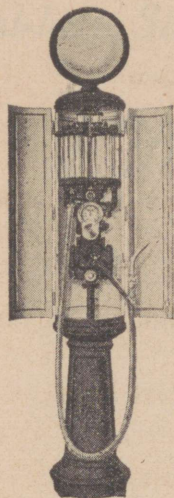
Üks hele päev meis muistsed mälestused läidab
esivanemate kustumatu tulega,
me südamesse kalli aarde peidab —
truuks kodanikuks isamaale vannutab.

KAUBANDUSÜHISUS

„MINERAAL“

S. BERNER & P. SANDER

TALLINN, Inseneri tän. 3. Tel. 462-65

Parim kodumaa ja I sordi välismaa bensiin, petroleum, nafta ning eriti kõrgeväärtuslikud auto- ja määrideõlid.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Oma bensiini- ja hooldejaam TALLINN, Inseneri tän. 3.

GRAND-VULKAN suurim ja täielikum autokummide vulkaniseerimese tööstus
TALLINN, V. VIRU 13. Tel. 450-48.

Autokummid ja muud kummist tarbed parandatakse vastupidavalt ja tasuvalt — ajanõuetele vastava täieliku sisseseade ja uuema parandusmeetodi põhjal.

Mööbli- ja peegliäri

„MODERN“

V. Karja tän. 1,
telef. 439-40.

Parim ostu ja tellimiskoht on mööblitööstus „MODERN“
Kauplus V. Karja tän. 1.

J. LINK.

Veenduge, et odavate hindade tõttu on

Oskar Viikmann'i

kella- ja kullasepäri esimesel kohal.

Oma kulla-, kellasepa töökojad.

Kuldamine, hõbetamine, emailerimine.

Tallinn, Raekoja hoones, telef. 429-08.

Peaosalised Landeswehri sõjas

Meie:

Sõjavägede ülemjuhataja — kindral-leitnant **Johan Laidoner**.

III diviisi ülem — kindral-major **Ernst Pöder**, Landeswehri operatsiooni üldjuhataja.

III diviisi staabi ülem — kindralstaabi kindral-major (siis alam-polkovnik) **Nikolai Reek**, lahingus diviisi peajõudude grupi otsekohene juhataja volitusega Diviisi Ülema poolt kohapeal kooskõlastada kõikide gruppide operatiivtegevust.

Merijõudude juhataja — admiral **Johan Pitka**, laevastiku juht lahinguis Riia all.

Soomusrongide divisjoni ülem — kolonel (siis kapten) **Karl Parts**, soomusrongide jõudude grupi ülem.

Soomusrongide divisjoni staabiülem — kol.-leitn. (siis kapten) **Joh. Poopuv**.

1. rügemendi ülem — kindral-major (siis polkovnik) **Otto Heinze**, 23. juunist peale vasaku grupi ülem.

3. rügemendi ülem — kolonel (siis kapten) **Jaan Kruus**.

6. rügemendi ülem — kolonel (siis kapten) **Karl Tallo**.

9. rügemendi ülem — kolonel-leitnant (siis kapten) **Johan Schmidt**.

Partisanide pataljoni ülem — (siis alam-kapten) **Jaan Unt**.

Kalevlaste Maleva pataljoni ülema aj.k.t. — alam-kapten (siis leitnant) **Otto Tief**, 19.–23. juunist — pataljoni juht.

Põhja-Läti vägede ülemjuhataja — polkovnik **Semitan**.

Läti 2. Võnnu polgu ülem — kindral (siis polkovnik) **K. Berkis**.

Liitlaste – sõjaväelise saatkonna esimees Baltimail – kindral Sir **Hubert de la Poer Gough**, toetas Eesti vägede ülemjuhatusel nõudeid Balti Landeswehri ja von der Goltzi vastu ning oli tegev Balti parunite avantüüri likvideerimisel.

Vaenlane:

Balti Landeswehri ja Rauddiviisi ülemjuhataja — kindral **von der Goltz**.

Landeswehri tegelik juhataja major **Fletcher**.

Rauddiviisi juhataja major **von Kleist**.

Löögisalkade ja gruppide juhid: von **Manteuffel**, major von **Böckelmann**, kapten **Malmede**, kapten **Jena**, kapten **Blanckenburg** j. t.

Peale selle olid Landeswehri käsutuses vene väeosad vürst **Lieveni** juhatusel ja puht-läti osad polkovnik **Ballodise** juhatusel, kes täitsid sisekorra teenistust seljataga, kuid lahingutest meie vastu osa ei võtnud.

Sõda Landeswehriga

5. VI — 3. VII 1919.

Kolonel-leitnant **J. Malde** teosest „Ülevaade Eesti Vabadussõjast“ ja kindralmajor **N. Reeki** artiklist „Lemsalu-Roopa-Võnnu-Ronneburgi lahing.“

Sõja esimene periood 5. VI—19. VI. Eelsündmused.

1919. a. algul tekkisid Kuramaal vabatahtlikud sõjaväe osad võitluseks enamlaste vastu, kes olid okupeerinud Läti ühes Riia linnaga. Need väeosad koosnesid peamiselt Eestist ja Põhja-Lätist välja taganenud saksa 8. armee jäänustest, Balti saksa-soost elanikest ja ka lätlastest. Need osad olid koondunud kolme suuremasse üksusesse: Rauddiviisi (alguses Raudbrigaad), Balti Landeswehri ja Läti vabatahtlikud. Vähemate üksustena liitusid sinna juure lätlaste väeosad kolonel Ballod'i juhatusel, venelast-sõjavangidest moodustatud väeosa vürst Lieveniga eesotsas. Kõik need üksused olid Balti mõisnike palvel määratud von der

Goltzi käsutusse. Kindral von der Goltzi juhatusel algasid need väeosad võitlust enamlastega. Märtsi keskel vallutasid nad Miitavi.

Peale saksa sõjaväelise võimu oli enamlastest vabastatud Kuramaa osas tegevuses veel Läti ajutine valitsus Ulmanisega eesotsas, mis 1918 aasta novembrikuul moodustati Riias. Et Ulmanis kindral von der Goltzi poliitikat ei toetanud, luges viimane Läti valitsust oma vaenlaseks ja ootas parajat silmapilku selle kukutamiseks. 16. aprillil areteeriski Landeswehri löögi-väeosa parun Manteuffeli algatusel Liibavis Läti siseministri hra Waltersi. Teistel valitsuse liikmel õnnestus põgeneda.

Saksasõbraline liitlaste esindaja Liibavis, Ameerika kolonel Greene toetas täiel määral kindral Goltzi poliitikat. Ulmanise valitsuse asemel moodustati kindral Goltzi toetusel uus saksasõbraline valitsus hra Needraga eesotsas. 23. mail vallutasid kindral Goltzi väeosad Riia. Loomulikult oleks pidanud nüüd järgnema ühemeelne piikide pööramine enamlaste vastu ida poole. Selle vastu aga taipasime Landeswehri kavatsusi meie vastu välja astuda. Von der Goltz leidis olevat küllalt ohtliku jätta endale seljataha saksavaenulist ja poolenamlist Eesti valitsust. Eesti valitsus oli Goltzi juures viibivate Balti sakslaste läbi enamlisena esitatud. Arusaadav, et meie maaseadus ja demokraatlik kord ei võinud meeldida tagurlisele parunitekihile. Tarvitati juhust ja loodeti ennast jälle maavalitsejaina näha. Ettekäändeks toob Goltz esile Läti Needra valitsuse palve avitada Lätimaad eestlastest puhastada, kes, vaatamata et enamlased löödud, Lätimaa sisse peatuma jäid. See põhjus on liig läbipaistev ja naiiv. Meie poolt hinnati seisukorda õieti ja just Landeswehri hädaoht oligi, mis meie vägesid sundis ettevaatuse mõttes Läti pinnale jääma. Pealegi sündis see Läti seadusliku valitsuse esindaja Ulmanise nõusolekul. Nii seisime mai lõpul tõsiasja ees, et Landeswehr major Fletcheri tegelikul juhatusel Riias põhjapoolle on liikumas, kes mõne päeva jooksul

Kindral-major **Ernst Pöder** †

üle Valga-Viljandi ja Tartu kavatseb Tallinna jõuda. (Selline marssrut oli äratähen- datud vangide juurest leitud kaartidel.)

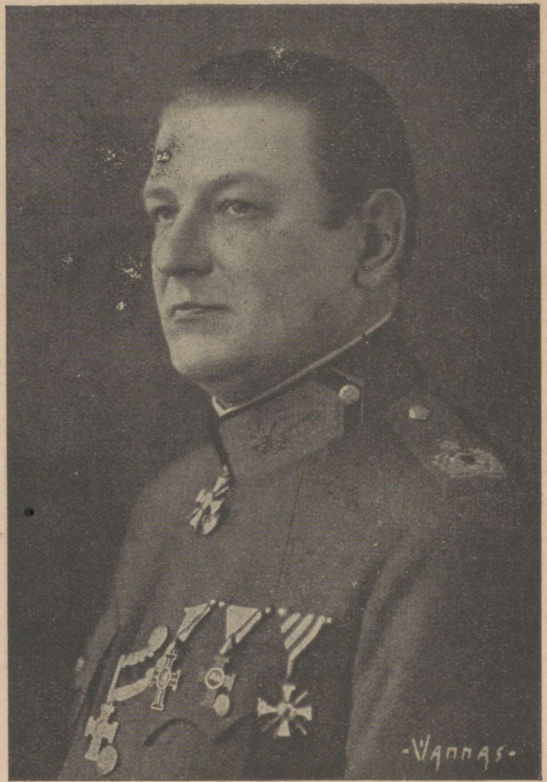
Landeswehri tõsised plaanid — Eesti- maale sisse tungida — olid meile teada. Olukord Landeswehri ja meie vahel töötas välja areneda sõjaliseks kokkupõrkeks, sest Landeswehr nõudis Needra valitsuse nimel, lugedes viimast seaduslikuks Läti valitsu- seks, meie vägede lahkumist Lätimaalt. Sel- list nõudmist ei võinud meie ülemjuhatus juba sellepärast täita, et pidime liitlaste soovil rinnet enamlaste vastu kaitsema kuni Kreuzburgini. Selle rinde edukaks kaitseks pidi meie käes olema Ramozki — Alt Schvaneburgi raudtee. Algasid läbirääkimi- sed meie väejuhatuse ja Landeswehri vahel. Meie vägede ülemjuhataja oma direktiivis 4. juunil käskis Landeswehri osadele teada anda, et kui nad enamlastega sõidida taha- vad, siis pööraku ida poole, sest põhja pool liini — Koiva jõgi kuni Segevoidini, edasi Nitau-Neu Schwaneburg — enamlasi ei ole. Ülemjuhataja toonitas, et Landeswehr igal pool seni meie vastu on töötanud ja nõu- dis kindlasti, et põhjapool nimetatud liini mitte ühtegi Landeswehri meest ei oleks.

5. VI kell 1200 lõppes tähtaeg, mil Lan- deswehr temale määratud joone taga tagasi- tõmbumist pidi olema lõpetanud. Kell 1900 avasid sakslased tule meie maakuulajate pihta, kui need Amati silla juure olid jõud- nud. Veerand tundi hiljem tulid lähedal- olevast metsast sakslaste ahelikud välja ja hakkasid meie soomusrongi löögiosa piirama. Meie poolt avati vaenlasele tuli. Kui saks- lased olid taandunud ja maakuulajad, kelle- del oli veel teine kokkupõrge Landesweh- riga, mille juures ohvitseri asetäitja Kontus surma sai, rongi peale olid võetud, sõideti Võnnu tagasi.

Õusel 5./6. VI käskis III diviisi juhatus 5. VI kokkupõrke tagajärjel ülemjuhataja direktiivi täitmiseks sõjategevust alata Lan- deswehri vägede vastu.

Õusel 5./6. VI kell 0330 algasid Landes- wehri osad suurtükitele toetusel pealetungi Võnnule, haarates linna kahelt poolt. Vaen- lase surve all, kell 1500 taandusid Läti 2. Võnnu rügemendi osad kiirelt linnast välja, kusjuures Landeswehri läks korda meie soomusronge, mis lõunapool Võnnu linna seisis, ümberhaarata ning raudteed nende seljataga ära lõhkuda. Julge löögiga, paran- dades tule all teed, soomusrongid pääsesid välja neid ähvardavast ohust ja taandusid Rauna jõe taha.

Landeswehri pealetungi silmapilguks asu-

Kindralstaabi-kindral-majoor

Nikolai Reek

sid 6. ja 3. rügement ühes patareidega laial rindel, 1-2 päeva teekonna kaugusel Võnnu linnast. 6. ja 7. juuni kulusid liikumise, koondumise ja side loomise peale, 7. VI õhtuks olid meie väed pealetungiks valmis. 8. VI algasid pealetungi 6. rügemendi ja soomusrongide osad Võnnu tagasivõtmiseks. See pealetung ei õnnestunud. 9. VI algas vaenlane pealetungi 6. rügemendi II patal- joni peale. Vaenlane löi pataljoni seisukoh- tatest välja, tungis Rauna jõe silla juure välja ja pani soomusrongide löögiosad väga tõsisesse seisukorda. Kuid soomusrongide löögiosad, tungides julgesti kallale, võtsid silla uuesti oma kätte ja pääsesid välja. 6. rügemendi II pataljoni osad tõid suur- tükid välja. Pataljon võttis uued seisuko- had Rauna jõe taha. Rauna sild jäi kahe liini vahele. Päeva jooksul püüdis vaenlane veel mitu korda uut rinnet Rauna jõel läbi murda, kuid see ei läinud temal korda.

9. VI tuli ülemjuhatajalt telegramm, mil- les teatatakse, et Inglise, Ameerika ja Prantsuse esitajad tahavad Landeswehri juhiga läbi rääkida. Läbirääkimiste kohaks

Briti kindral
Hubert de la Poer Gough

oli määratud Võnnu, 10. VI kell 0430 andis vägede ülemjuhataja volinik teada, et on tehtud vaherahu ja et läbirääkimised Võnnus jätkuvad. Vaherahu aja kestvuselt püüdis liitlaste komisjon kõigest väest eelseisvat suuremat jõukatsumist ära hoida ning Landeswehri ära kasutada võitluseks enamlaste vastu. Eesti vägede ülemjuhatause nõudeid Balti Landeswehri ja von der Goltzi vastu energiliselt toetas ka liitlaste sõjaväelise saatkonna esimees Baltimail Briti kindral Hubert de la Poer Gough. Rahu läbirääkimised kestasid kuni 18. juuni keskpäevani, mil lõppes vaherahu, sest kumbki pool polnud nõus vastaselt poolelt ette dikteeritud nõudmisi täitma.

Sõja teine periood — Lemsalu-Roopa-Võnnu-Ronneburgi lahing 19. VI—23. VI.

Landeswehr ei pannud Eesti sõjalist jõudu miskiks, mis selgus tema kiirest edasiliikumisplaanist ja upsakatest teadetest, milles kujutati Eesti sõjaväge paljasjalgsete salkadena. Kuid siin eksisid parunid rängasti. Ehk küll Eesti sõjavägi suuremalt jaolt palja jalu ja räbalais riietes, siiski soontes

voolas igal mehel Eesti veri. Kõigil oli selge, kellega siin tegemist ja mis tähendab Landeswehri võit. Siin puutus Balti mõisnik juba täieõiguslise Eesti Vabariigi kodaniku kokku, kes ütles: „Kas meie või parunid — mõlemil meil siin ruumi ei ole!“

Kui sakslased meid ja meie jõudusid alahindasid, siis teadsime meie, et uus vaenlane oli meile oma suurema meeste arvu ja parema varustuse poolest palju kardetavam vastane kui enamlased.

Meil olevate teadete ja dokumentide järele koosnesid vaenlase jõud eelseisvaks lahinguks järgmiselt:

1. Rauddiviis — kokku umbes 2250-2500 tääki, 300 mõõka, 50 rasket kuulipildujat, 90 kerget kuulipildujat, 20 kerget suurtükki. Peale selle oli Rauddiviisi toetuseks raskeid 6“ patareisid, miini- ja pommipildujaid, soomusronge, soomusjõuvankreid, lennumasinaid j.n.e.

2. Balti Landeswehri jõud: 3500 tääki, 240 mõõka, 70 rasket kuulipildujat, 140 kerget kuulipildujat, 4 kerget suurtükki.

3. Puht-saksa (reichsdeutsche) väeosad abiks Landeswehri — umbes 1450-1500 tääki, 120 mõõka, 30 rasket kuulipildujat, 58 kerget kuulipildujat, 12 kerget suurtükki.

21. VI tuli vaenlasele abiväge juure.

Kokku lahingus 22. VI meie vastase jõud olid: 8100-8500 tääki, 660 mõõka, 180 rasket kuulipildujat, 342 kerget kuulipildujat, 70 kerget suurtükki.

Peale ülalnimetatud väeosade olid veel vürst Lieveni ja kolonel Ballodi väeosad, mis küll vaenulisest tegevusest meie vastu osa ei võtnud, kuid siiski seisid nad vaenlase juhatause käsutuses. Täites sisekorra teenistust seljataga, võimaldasid sellega sakslastele oma jõud pea täies ulatuses meie vastu koondada.

Landeswehr tegutses Koiva jõe vasakul kaldal Võnnu rajoonis — Riia-Võnnu-Volmari raudtee ja Riia-Pihkva kivitee suunas. Kuna aga Rauddiviis tegutses Koiva jõe paremal kaldal Engelhard-Roopa-Stolben-Volmari ja Engelhard-Lemsalu suunas. Landeswehri osi juhatas major Fletcher, kes asus Võnnus, Rauddiviisi juhatas major von Kleist.

Meie jõudude koosseis ja asetus 19. juunil oli järgmine:

9. r ü g e m e n t (926 tääki, 2 rasket ja 19 kerget kuulipildujat) asus Lemsalu rajoonis.

4. patareirühm (kaks 18-naelalist inglise suurtükki) asus positsioonil Lemsalu kirikumõisa juures.

6. rügement (1987 tääki, 11 rasket ja 29 kerget kuulipildujat) asus Stolbeni-Lenzenhofi rajoonis ja Koiva jõe kaldal.

6. patareid — (neli 18-naelalist suurtükki) 1 km. Lenzenhofi mõisast põhja pool.

1. patareid — (kaks 48" suurtükki) Gaide talu piirkonnas.

Raudteel Loode jaama piirkonnas — kaks soomusrongi ühes dessantosadega.

Soomusrong nr. 1 („Kapten Irv“) — 195 tääki, 17 rasket ja 4 kerget kuulipildujat ja 1 suurtükk.

Soomusrong nr. 3 — 171 tääki, 16 rasket ja 5 kerget kuulipildujat ja 3 suurtükki.

2. läti Vönnurügement (1430 tääki, 12 rasket ja 32 kerget kuulipildujat, kaks 6-tollilist ja neli 18-naelalist suurtükki) asus ühes patareidega Rauna jõe paremal kaldal raudtee piirkonnast kuni Varna taluni.

3. rügement (1241 tääki, 17 rasket ja 14 kerget kuulipildujat) asus Ronneburgi (Rauna) rajoonis.

Tallinna üksik eskadron (65 mõõka) asus Ronneburgis varus, toimides 3. rügemendi 7. ja 8. kompanii toetusel luuret.

3. patareid (kaks 42" suurtükki) asus Strikeli talu lähedal.

4. patareirühm (kaks 18-naelalist inglise suurtükki) asus Pintuli talu juures.

Volmaris varus — soomusauto „Vanapagan“ ja kitsaroopalise soomusrongi Heinaste meeskond, umbes 40-50 meest 4 kuulipildujaga.

Seega oli meie jõudude koosseis 19. juunil järgmine:

eestlasi—4560 tääki, 65 mõõka, 67 rasket ja 71 kerget kuulipildujat, 16 suurtükki, 2 soomusrongi ja 1 soomusauto; lätlasi — 1430 tääki, 60 mõõka, 12 rasket ja 32 kerget kuulipildujat ja 6 suurtükki. Üldse 19. juunil eestlasi ja lätlasi kokku—5990 tääki, 125 mõõka, 79 rasket ja 103 kerget kuulipildujat, 22 suurtükki, 2 soomusrongi ja üks soomusauto.

21. ja 22. juunil tuli meil juure: Kuperjanovi partisanide pataljon — 249 tääki, 6 rasket ja 6 kerget kuulipildujat ja 2. patareid kaks 6" suurtükki.

Kalevlaste Maleva pataljon — 316 tääki, 6 rasket ja 7 kerget kuulipildujat;

Kindral von der Goltz

1. rügemendi II pataljon — 504 tääki, 4 rasket ja 14 kerget kuulipildujat; Soomusrong nr. 2 — 130 tääki, 15 rasket ja 8 kerget kuulipildujat ja 4 suurtükki.

1. suurtükiväe rügemendi 1. patareid — neli 18-naelalist suurtükki ja 2 soomusautot („Toonela“ ja „Estonia“).

Kokku oli meil seega eestlasi ja lätlasi umbes — 6509 tääki, 65 mõõka, 106 rasket ja 126 kerget kuulipildujat, 32 suurtükki, 3 soomusrongi ja 3 soomusautot.

Eeltoodust selgub, et Lemsalu—Roopa—Võnnu—Ronneburgi lahingus olid meie ja vaenlase jõud jalaväes peagu võrdsed. Seevastu oli aga vaenlasel tunduv ülekaal kuulipildujais, miinipildujais ja suurtükiväes, eriti miinipildujais ja raskes suurtükiväes.

Tingitult poliitilisest olukorrast jättis Eesti väejuhatus algatuse vaenlase kätte. Eesti väed asusid esialgu kaitseisukorda. Kaitset otsustati teostada visas vastupanus järgmises neljas peasuunas:

1. Engelhard—Lemsalu; 2. Engelhard—Roopa — Stolben — Lenzenhof — Volmari; 3. Võnnu—Volmari raudtee ja 4. Riia — Pihkva kivitee suunas. Kindral von der Goltz tahtis meie vägesid Võnnu all otsus-

Kolonel **Karl Parts**

tavalt lüüa. Seda silmas pidades otsustas ta peale tungida peamiselt kahes suunas:

1. rindelt—raudtee ja kivitee piirkonnas;

2. tiivalt—Engelhard—Roopa—Stolben—Lenzenhof—Volmari suunas. Haaramist üle Lemsalu ei pooldatud, sest arvati, et eestlasil Lemsalu rajoonis ei asu suuremaid jõude. Kuid siiski taheti valmis olla ka haaramise läbi viimiseks üle Lemsalu, kui seal eestlaste suuremaid jõude peaks ilmsiks tulema. Operatsiooni läbi viimine rajati kiirusele, et löök anda varem, kui eestlasil abiväed jõuavad kohale.

Üldise pealetungi kava kohaselt pidid sakslasil esimesena tegevusesse astuma Rauddiviisi osad, mis ka sündis.

19. juunil kell 1215 Rauddiviisi osad hakkasid (Blankenburgi kolonn) Vidriši—Lemsalu suunas suruma 9. rügemendi luureosi. Eimesed sakslaste pealetungi katsed likvideeriti Vidriši mõisa juures. Kell 2300 asusid sakslased uuesti pealetungile ja pooletunnilise võitluse järele vallutasid Vidriši mõisa. 9. rügemendi luureosad taandusid Ladenhof—Lemsalu suunas.

Sel ajal, kui meie paremal tiival Rauddiviisi küljekaitse surus 9. rügemendi nõrku eelosi, valitses rinde teistes lõikudes vaikus. Ainult 6. rügemendi III pataljoni piirkonnas katsusid sakslaste luurajad üle

Koiva jõe tulla, kuid löödi meie tulega tagasi.

20. juunil kell 1200 algasid sakslased suurtükitle toetusel Lemsalu suunas pealetungi ja surusid 9. rügemendi eelosad Idzel—Aijaši joonelt Naben—Vanküla juonele. Kell 2000 õnnestus sakslasil 9. rügemendi osad ka Vankülast välja lüüa ja Ladenhofi mõis enda alla võtta, sellega läbi murdes 9. rügemendi vastupanupositsiooni Lemsalu suunas. Vaenlase eelosad jõudsid kuni Baldaši taluni.

See oli kriitiline hetk. Vaenlase eelsalgad ilmusid juba Baldaši tallu. Esimesena astusid Baldaši talu juures vaenlasele vastu 9. rügemendi luurajate komando ülem kadett Reinhold ja II pataljoni ülem leitn. Laurits ühes kümme-kond sõduriga. Vahepeal jõudsid kohale luurajate komando varurühm ja varus olev 6. kompanii leitn. Lilienblatti juhatusel. Kasutades orgu, õnnestus 6. kompaniil Bulleni talus asuvale vaenlasele seljataha väljatulla ja talle 30-40 sammu pealt tähelepanematult kallale tungides otsustav löök anda. See sündis sakslasile ootamatult, nende read paisati segi ja nad hakkasid korratuses taanduma.

Selles vastulöögis saime 8 kuulipildujat ja umbes 100 püssi. Lahingväljale jättis vaenlane maha 19 surnut, viies saadud andmete põhjal endaga kaasa 38 surnut ja 30 haavatut. Kadett Reinholdi tegevus oli eriti kangelaslik enne 6. kompanii kohalejõudmist. Revolver käes astus ta vaenlasele vastu hütidega: „Siit mitte enam edasi!“ Ta surmas 3 sakslast, kuid ka teda ennast tabas vaenlase surmav kuul.

5. ja 6. kuuenda kompanii luurajate komando oma vastupealetungiga murdsid lõplikult vaenlase vastupanu. Ladenhofi mõis ja Vanküla võeti meie poolt uuesti tagasi.

Lemsalu suunas oli vaenlane kõva löögi saanud ja 9. rügemendile said edaspidiseks tegevuseks vabamad käed.

20. juunil kella 1200 paiku hakkasid Rauddiviisi peajõudude eelosad—Inzemi poolt peale tungima Roopa alevile, mille nad ka vallutasid. Roopa alevi asusid sel ajal 6. rügemendi ratsakomando, läti eskadron ja läti komandandi komando.

Taandunud osad katsusid 6. rügemendi IV pataljoni toetusel Roopa alevit vastupealetungiga uuesti tagasi võtta, kuid see ei õnnestunud.

20. juuni õhtul kujunes olukord järgmiseks: 9. rügemendi rindel oli vaenlane tagasi löödud. 6. rügemendi paremal tiival

õnnestus tal meie eelosad Roopa alevist välja tõrjuda. Arvesse võttes, et polnud veel kohale jõudnud meie abiväed, otsustas III diviisi juhatus 21. juunil jääda üldiselt kaitseseisukorda väeosade poolt sissevõetud joonel.

21. juunil, kell 0200—0300 vahel asus vaenlane pealetungile Uus-Ronneburgi ja Vesselshofi mõisa suunas ning Riia-Pihkva kivitee rajoonis. Samal ajal märgati ka vaenlase elavamat liikumist ja koondumist 2. läti Võnnu rügemendi ees Bite ja Virskuni talude ümbruses.

Kella 0330-0400 paiku algas vaenlane pealetungi 2. läti Võnnu rügemendi vasakule tiivale. Veidi hiljem ta hakkas peale suruma ka Võnnu rügemendi keskkohale ja paremale tiivale ning varsti kees lahing

rus meie osi Uus-Ronneburgi sihis ja neljas kolonn tungis peale Riia-Pihkva kivitee rajoonis.

Algas äge võitlus Loode jaama ja Lindenhofi mõisa piirkonnas kõrgustikul 53,0 ja 54,2 pärast ning 3. rügemendi paremal tiival Uus-Ronneburgi ümbruses. Läbi murde ajal jõudsid Loode jaama Kuperjanovi partisanid, kes otsekohe vagunitest välja hüpates asusid vastukallaletungile Lindenhofi mõisa suunas. Seega olid kriitilisemal hetkel kohale jõudnud meie esimesed toetusosad, kuna teised veel teel asusid. Meie esimeste varude õigeaegne ilmumine otsustavale kohale andis lootust, et Loode jaama suunas vaenlasel enam ei õnnestu sisse murret Jaiendada.

3. rügemendi paremal tiival asuv III

Kolm juhti

kogu Rauna jõe joonel. Eriti ägedaks kujunes lahing 2. läti Võnnu rügemendi vasakul tiival ja meie 3. rügemendi paremal tiival, kus mõned talud käisid käest kätte. Juba varahommikust saadik hoidis vaenlane meie osi kõva suurtükiväe all. Kella 0700 paiku kujunes tema kerge- ja raskesuurtükiväe eriti ägedaks. 2. Võnnu rügemendi üksused, eriti need, kes olid lahingus kaotanud oma pealikud, ei suutnud vaenlase jalaväe rünnakuile vastu panna ja algasid taandumist.

Kella 0800-0900 paiku saavutasid sakslased suurima edu — nad murdsid läbi meie rinde 2. läti Võnnu rügemendi kaitselõigus ning jätkasid edu arendamist neljas suunas: üks kolonn liikus Loode jaama peale; teine kolonn tungis edasi Skangali-Sturzenhofi mõisa suunas; kolmas kolonn, haarates 3. rügemendi paremat tiiba, su-

pataljon pani sakslastele äärmiselt südilt vastu kuni 2. läti Võnnu rügemendi taandumiseni. Pärast lätlaste taandumist sai aga vaenlane võimaluse III pataljoni paremat tiiba haarata, mille tagajärjel ka pataljoni seisukord kujunes ikka raskemaks ja raskemaks. Riia-Pihkva kiviteel, Vesselshofi mõisa ja Berse kõrtsi rajoonis käis äge võitlus vahelduva õnnega. Uus-Ronneburgi juures taanduvate lätlaste kannul liikuv vaenlane haaras ikka sügavamalt ja sügavamalt III pataljoni paremat tiiba. Selle tagajärjel taandus 3. rügement kella 1400 paiku ja asus ühes 2. Võnnu rügemendi I pataljonist järeljäänud meestega Rauna jõe vasakul kaldal Mure-Graveli rajoonis; 3. rügement Gravel-Smurge-Friedrichshofi mõisa — Ronneburgi alevi — Merini karjamõisa — Rinne — Jaunzeni — Launekalni mõisa joonel.

Keil 1600 saadi teada, et vaenlane on vallutanud teederisti Starte kõrtsi juures, võtnud enda alla Stürzenhofi mõisa ja et tema jalgrattureid olevat juba nähtud Muremõisas, umbes 8 klm. Volmarist lõuna pool. Viimane asjaolu tegi seisukorra äärmiselt tõsiseks. Vaenlase eelosad olid juba Volmari külje alla välja jõudnud.

Viimse varuna asusid Volmaris ainult soomusauto „Vanapagan“ ja 6. rügemendi sapööride komando, kes ka alam-kapten Feofanovi juhatusel vaenlasele Mure mõisa suunas vastu saadeti.

Kuperjanovi partisanid kohtasid edasi

luurajad kahe kuulipildujaga. Lühikese tulevahetuse järele taandusid sakslased. 21. juuni keskpäeva paiku ilmusid uuesti vaenlase luurajad 6. ja 7. kompanii ette. Samal ajal avati maruline suurtüki- ja miinipildujatuli 6. ja 7. kompanii kaevikute ja Stolbeni mõisa peale. Hoolimata marulisest miini- ja kuulipildujatulest löi 7. kompanii 6. kompanii toetusel vaenlase mitmekordsed kallaletungikatsed tagasi.

Nähes, et selles suunas edu raske on saavutada, koondavad sakslased oma jõud II pataljoni vasaku tiiva vastu. Siin õnnestubki neil meie hõredast kaitsejõonest läbi

Meie luurajad vaherahu ajal Koiva jõe kaldal

tungides Lindenhofi mõisa suunas kella 1130 paiku vaenlast Võnnu-Skangali tee joonel ja panid ta edasiliikumise seisma. Algas meeleheitlik võitlus. Õhtuks õnnestus Kuperjanovi partisanidel siiski vaenlase vastupanu murda ja Lindenhofi mõis vallutada.

3. rügement püsis kindlasti Ronneburgi kõrgustikul Friedrichshofi mõisa suunas — Põhja pool Vidriši mõisat kohtas 9. rügement vaenlast, kes asus endisis maailmasõjaaegseis kaevikuis. Algas äge võitlus, mis otsustamatult kestis kuni õhtuni.

Õöl vastu 21. juunit ilmusid Roopa-Stolbeni sihil 6. rügemendi II pataljoni 6. ja 7. kompanii liitekoha ette vaenlase

murda ja haarata vasakult Stolbeni mõisat. Stolbeni mõisat otsustatakse kaitsemeie poolt kuni viimse meheni. Tehakse korraldused 6. ja kooliõpilaste kompanii rühmadele rünnaku vastuvõtmiseks. Vaenlase kallaletungivad osad olid veel ainult 150-200 sammu mõisast eemal, kui II pataljoni Volmarist appi jõudsid 2 soomusautot—„Estonia“ ja „Toonela“. See kergendas märksa olukorda. Asuti vastukallaletungile ja vaenlane visati tagasi.

Nähes, et ka siit ei pääse edasi, kandis vaenlane oma pealetungi raskuspunkti järjest ikka enam ja enam paremale (itta). Umbes kell 1900 ajal hakkas vaenlane uuesti suurte jõududega Muzeneki ja Ozoli

talude peale tungima. Vaenlase pörguliku tule all rauges kooliõpilaste agar vastupanu — Muzeneki ja Ozoli talud langesid sakslaste kätte.

Vihane lahing Stolbeni väljadel kestis kuni kella 2300. Öösi rauges lahing, kuid ei kustunud suurtükitali, mille all kogu aeg hoiti Stolbeni mõisat ja meie seisukohti.

21. juuni tegevus näitas, et vaenlane Stolbeni piirkonnas maksku mis maksab katsub meie rindest läbi murda. Ka meil tuli Stolbeni mõisa rajoonis oma jõudude suurendamisele mõelda.

21. juuni õhtuks kujunes olukord kokkuvõetult järgmiseks:

9. rügement jätkas edasiliikumist Loddigeri mõisa suunas, ähvardades sealt Rauddiviisi vasakut tiiba ja seljatagust.

6. rügemendi rindel pingutas vaenlane eriti Roopa-Stolbeni suunas oma jõude, kuid 6. rügement löi kõik vaenlase pealetungikatsed tagasi ja püsis kindlalt oma seisukohtadel.

2. läti Võnnu rügemendi kiire ja korratu taandumise tõttu õnnestus vaenlasel raudtee ja Ronneburgi vahel meie rindesse sisse murda.

Kuperjanovi partisanide õigeaegne kohalejõudmine ja nende osav löök Loode jaamast Lindenhofi mõisa suunas tabas kitsa keelena sissetunginud vaenlase osade vasakut tiiba. Lindenhofi mõisa vallutamine partisanide poolt pani vaenlase vasakpoolse osade edasiliikumise täiesti seisma. 3. rügement oli sunnitud küll tagasi tõmbuma, kuid ta jäi õhtul siiski Ronneburgi kõrgustike valitsejaks.

22. juunil kell 0300 jõudis Kalevlaste Malev rindele ja laadis end välja 2 km. põhja poole Loode jaama. Kell 0400 jõudis Volmari jaama 1. rügemendi II pataljon.

Otsustati asuda üldisele pealetungile.

Kalevlased asusid peale väljalaadimist pealetungile Lissiti talu — Berse kõrtsi

Kindral-major **Otto Heinze**

suunas. Kalevlaste tegevus Kalevlaste Maleva sõjategevuse päevaraamatu andmeil arenes 22. juunil järgmiselt: „Öösel sõitsime Volmarist välja, kell 0300 peatusime põhja pool Loode jaama. Meil oli teada, et Saksa väed kaugel meie seljataga ja ka külje all asusid, sellepärast laaditi kiiresti maha ja $\frac{3}{4}$ tundi peale kohalejõudmist marsis 2. rood Skangali mõisa sihis välja, kus verine lahing algas.

Lahingu käik oli järgmine :

Kalevlased läksid Berse kõrtsi peale üle Lissiti talu: 2. rood — paremalt poolt, 1. rood — vasakult poolt ja 3. rood — äärmisel vasakul tiival, käsuga sidet luua lätlastega Silmatuli talus. Lissiti talu juures ühinesid kalevlased soomusrongi dessantkomandoga. Lissiti talu ja Berse kõrtsi vahel sattusid meie ahelikud vaenlase omadega kokku, kes pealetungimise otstarbel Lissiti poole liikusid. Otsekohe aheliku

Lauatarbed märgiga „MUNK“

**HOBEDAST JA ALPAKKAST
ON KUULSAD EESTIS**

J. KOPPE

Müük:

En-gros ja détail.

TALLINN, Pikk tän. 27, tel. 441-21.

KIRVEID

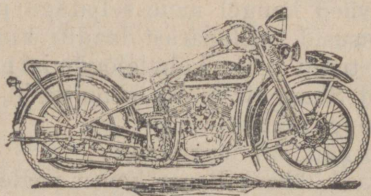
parimast Rootsi terasest jät-
katud teraga kuues suuruses
valmistab

A.-S. ILMARINE

TALLINN, PÕHJA PUIESTEE 21. Tel. 426-40.

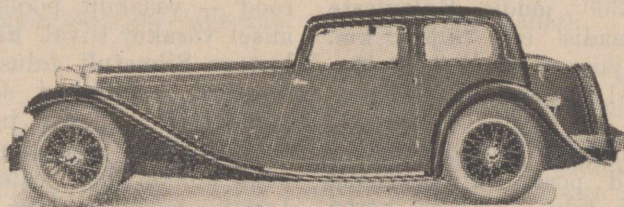
Iga kirve headuse eest vastutus!

Iga kirve headuse eest vastutus!

Mootorrattaid k u samatest vabri-
kutest **mõõdukate hindadega.**

Rikkalik ladu tagavara osadest.

Kuulsad Inglise

STANDARD

autod rahuldava nõudlikuimat autosportlast.

J. FREYBACH, V. KARJA 8.

järel liikus vaenlase kerge patareid ja voor. Meie ahelikku võitlusvalmis märgates, proovis sakslaste ohvitser äraandlikku kavalust. Visati valge lipp välja, hüüti, et nemad üle tulla soovivad ja paluvad esindajat läbirääkimistele saata. Kui esindajad üksteisele lähenesid, nõudis Saksa ohvitser, et meie endid vangi annaks. Sellepeale avati meie poolt tabav tuli. Peale lühikest tulevahetust põgenes vaenlane. Meie ahelikud võtsid vaenlast taga ajades Berse kõrtsi oma alla ja liikusid edasi. Berse kõrtsi ja Skangali mõisa vahel katsus vaenlane veel vastuhakkata, kuid meie tuli ei lasknud vaenlast ennast korraldada. Hooga edasitungides võtsid meie väed ka Skangali mõisa oma alla. Sakslased, kes Skangali kaotusega kuidagi leppida ei võinud, hakkasid suurtükitele toetusel uuesti pealetungima ja meie väed taganesid Skangalast välja. Taganemine sündis kella 0700 ümber. Sakslased olid miinipildujad ja kuulipildujad mõisas üles seadnud ja avasid marulise tule meie aheliku peale.

Pärastistest pealetungimistest võtsid osa ainult kalevlased. Toetasid kaks läti kerget suurtükki. Kuna suurtükitelega vaenlast mõisast võimata oli välja lüüa, jooksid kalevlaste ahelikud mõisa peale tormi. Esimene tormijooks löödi tagasi. Teise tormijooksu järele kell 1300 langes mõis meie kätte. Vaenlane pani visalt vastu ja laskis veel mõisa sees maja akendest vastu. Mõisa äravõtmisel langes meie kätte üks suurtükk, 8 Saksa maksimi, 2 automaatpüssi, hulk suurtükikuule ja muud varustust. Vaenlane kaotas umbes 60 surnut koha peal. Meie kaotused kokku 58 surnut, haavatut ja põrutut. Lahingust võtsid osa 1., 2. ja 3. rood. Tormijooksu juhatas kohapeal alam-kapten Riisenberg. Berse-Skangali lahingus sai vaenlase löögigrupp, mis Volmari sihis liikus, täiesti löödud ja läbimurdmine likvideeritud.“

Kell 0600 astus Volmarist välja 1. rügemendi II pataljon, liikudes üle Muremõisa Starte suunas. Sprogetalust väljudes kohtas pataljon vaenlast, kellega umbes kella 0900 paiku asuti lahingusse. Pataljoni pealetungi toetas meie kerge ja läti raske patareid. Pealetungivaile kompaniidele aitas 6. rügemendi soomusauto „Vanapagan“. Kella 1200—1300, s. o. umbes samal ajal kui kalevlased algasid teist kallaletungi Skangali mõisale, murdis 1. rügemendi II pataljon vaenlase vastupanu Starte juures, mis asub Skangali mõisast umbes 1—1½ klm. ida pool. Siin saadi 5 kuulipildujat,

Admiraal J. Pitka

hulk laskemoona ja muud varustust. Sakslased jätsid maha lahinguväljale 31 surnut.

Alates kella 1400 kujunes 1. rügemendi II pataljoni vastas võitlevate Landeswehri osade taandumine juba lausa põgenemiseks. See sündis seetõttu, et sakslaste seljataga asuv Skangali mõis oli kalevlaste poolt juba vallutatud ja Kuperjanovi partisanid tungisid Lindenhofist kindlal sammul Uus-Ronneburgi suunas edasi, pütides Skangali mõisa ja Starte kõrtsi rajoonis tegutsevale vaenlasele taandumistele Võnnu peale ära lõigata ja ühtlasi ka välja tules 3. rügemendi vastu tegutseva vaenlase seljatagusele.

3. rügemendi rindel hakkas kell 0630 vaenlane Friedrichshofi mõisa ja Ronneburgi alevi suunas ning Riia-Pihkva kivitööd mööda peale tungima. Eriti ägedaks kujunes vaenlase kallaletung 3. rügemendi III pataljonile, kuid edu tal ei olnud. Meie osad asusid vastukallaletungile ja saavutasid isegi kohalise edu. Kõik vaenlase pealetungi katsed kivitöö piirkonnas löödi tagasi.

22. juuni vara hommikul jätkasid 9. rügemendi osad pealetungi Vidriši ja Loddigeri suunas ja kell 1320 paiku vallutati pärast ägedat lahingut mõlemad eelnimetat-

Parimast parimad on

„TERVIS’e“

karastavad joogid.

TALLINN, ERNE 14.

Tel. 463-35.

BÜROO-MASINAD

Kirjutusmasinad ROYAL
Arvestusemasinad FACIT
Liitmisemasinad DALTON
Paljundajad ELLAMS
ja nende tarbed

V-d Loun & Schitikov

Tallinn, Niguliste nr. 18,
telefon 434-37.

Parimaid hooaja uudiseid!

LOOMULIKKU-,
KUNSTSIIDI-,
VILLAST ning
TRIKOO-RIIDEID,
TRIKOOPESU,
SUKKI, SOKKE,
KÕLAPITSI j. n. e.

Soovitab suures valikus

A.-s. „Rauaniit“

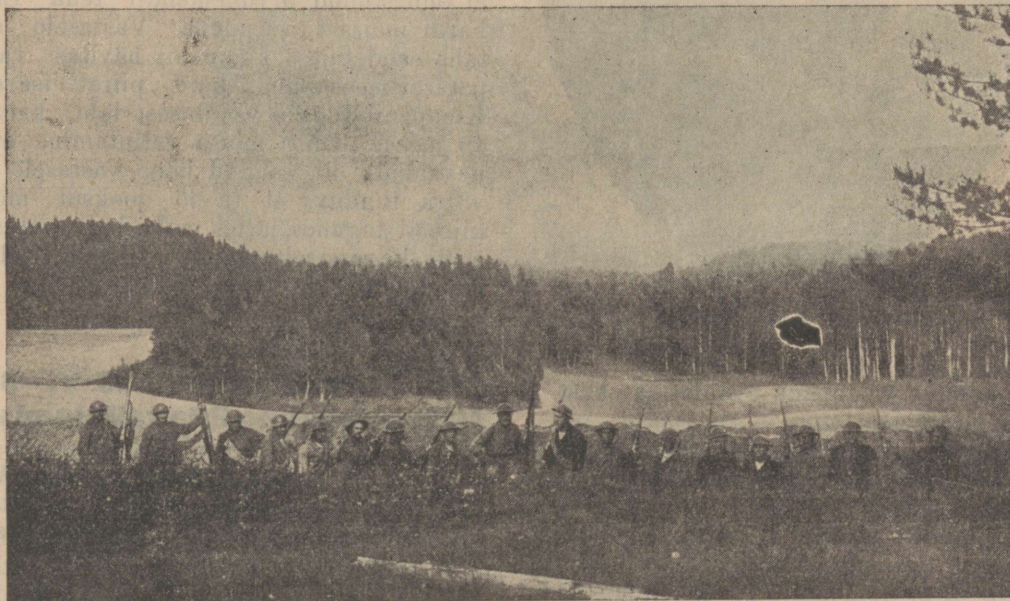
Tallinn, Põhja puiestee nr. 7. Kõnetr. 440-54.

tud punktid. Vidriši mõisa vallutamiseks oli 9. rügemendile avatud tee Engelhardi peale, ähvardades sellega vaenlase vasakut tiiba sügava haaramisega. Kuid siiski oli riskantne nõrgajõulise 9. rügemendiga vaenlase seljatagusele sarnast sügavat liikumist läbi viia. Pealegi oli tarvis kiiresti abistada 6. rügementi Stolbeni rajoonis, kus äge võitlus juba kaks päeva oli kestnud.

22. juunil kell 0300 jõudis Stolbeni mõisa 6. rügemendi II pataljonile toetuseks I pataljoni 1. kompanii Koiva jõe äärest. 1. kompanii koos kitsaroopalise soomusrongi dessantkompaniiga algas pealetungi Muzeneki ja Ozoli taludele, mis ka vallutati kell

linna. III diviisi juhatuse poolt Volmaris 22. juunil kell 2317 väeosadele antud ajalooline käsk, mille põhjal eestlased Võnnu vallutasid, kõlab järgmiselt:

„Meie ei tohi parunitele ja nende palgalistele, rauddiviisile, võimalust anda end korraldada ja koondada pärast kahepäevast lahingut, mis nad on saanud soomusrongide ja nende väeosade ja III diviisi poolt. Madu pea peab maha raiutud saama ja selle jaoks peab vaenlast lõhkuma ning Võnnu linn tuleb ära võtta. Võnnu linna äravõtmine jääb soomusrongide ja nende väeosade ülesandeks. Polkovnik Heinze grupp peab pealetungima ühes soomusrongide osadega,

„Landeswehri valvamas.“

0800. Vaenlane sai abiväge ja asus varsti ägeda miinipildujatule kattel vastupealetungi, mille tagajärjel 1. ja dessantkompanii omakord oli sunnitud taanduma. Ozoli talu langes uuesti sakslaste kätte. Öhtuks vallutas 1. kompanii vastupealetungiga uuesti Muzeneki ja Ozoli talud.

Nii lõppes Võnnu-Ronneburgi ja Roopa-Stolbeni lahingu päev meie võiduga. Võnnu-Ronneburgi lahingus 21. juunil saavutatud edu ei suutnud vaenlane 22. juunil enam arendada. Ta ei suutnud sissevõetud kohtadele isegi jääda püsima, vaid pidi 23. juunil asuma kaugeleulatuvale taandumisele.

23. juuni peale anti meie väeosadele pealetungiülesanded eesmärgiga jätkata vaenlase purustamist ja vallutada Võnnu

nende pahema tiivaga koos—Vesselshofi—Ramotski sihis ja püüdma Ramotski oma alla võtta, misjuures 2. ratsaväe polk tuleb vaenlasele seljataha saata. Pealetungimisele asuda mitte hiljem kui kell kolm. 6. ja 9. polgud jätkavad oma operatsiooni edasi, püüdes Roopa alevit oma alla võtta.“

23. juuni varahommikul algasid soomusrongide dessantosad pealetungi Võnnu linnale ja vallutasid selle kell 0730. Pealetungivate vägede esimene järk koosnes ainult eestlasest, lätlasti esimese ešeloni koosseisus ei olnud.

Kuperjanovi partisanid ja kalevlased jõudsid kella 0800 paiku Võnnu-Bite-Uus-Ronneburgi mõisa joonele, kus Landeswehr

Kolonel **Karl Tallo**

veel viimast vastupanu avaldas ja kust ta löödi põgenema.

Vasakul tiival edasitungides jõudis 3. rügement kell 0790 Uus-Ronneburgi-Berse kõrtsi juonele.

23. juunil jätkasid 9. rügemendi osad Kolzenist liikumist Engelhardi mõisa suunas. 5. ja 6. kompanii, kes 22. juuni õhtul saadeti vaenlase seljataha Roopa alla, löid Iugla mõisast 2 vaenlase eskadroni välja ja liikusid edasi.

23. juuni õösel kell 0100 paiku asub vaenlane veel kord pealetungile Stolbeni mõisa suunas, kuid ka see variseb kokku, siin ta kaotab ühe kuulipilduja ja taandub surnuid maha jättes. Nähtavasti oli see kalaletung demonstratsiooni otstarbel ettevõetud, et selle kattel läbi viia Rauddiviisi peajõudude taandumist Engelhardi suunas. Kella 0200 paiku pommitab vaenlane raskest suurtükkidest meie seisukohti, kuid ka see raugab varsti.

6. rügemendi vastupealetung Roopale kell 0500 ei leidnud enam vaenlast eest. Rauddiviisi osad olid öösi ära taandunud. Kell 0900 jõudsid Roopa ka 9. rügemendi 5. ja 6. kompanii.

Tõsisemat kohalist vastupanu avaldas

ainult Rauddiviisi Engelhardi mõisa juures. See on ka arusaadav, sest sakslased polnud veel kaotanud lootust uuele vastupealetungile asumiseks ja selle läbiviimise hõlbustamiseks oli vaja hoida enda käes vähemalt vajaline platsdarm Koiva jõe paremal kaldal ja ülekaik jõest, milleks Engelhardi ümbruskond oli eriti soodus.

Selge on, et 9. rügemendi need üksused (üks pataljon), kes 23. juuni õhtupoolikul Engelhardi mõisa piirkonnas asuvate Rauddiviisi osadega astusid lahingusse, polnud suutelised Koiva jõe forsseerimiseks ja Hinzenberg-Segeveldi rajoonis Landeswehri taandumistee läbilõikamiseks. Kuna vaenlane oli koondanud siia tugevad jõud, siis ei õnnestunud 9. rügemendil teda Engelhardi mõisast väljalüüa. Vastasele seljataha saadetud 3 kompanii hävitas vastase patarei meeskonna, kuid piirati ise sisse. Kompanii tungis vaenlasest läbi, kaotades 40 meest. Kuigi mõisa vallutamine ei õnnestunud, oli saadud hoop vastasele seevõrra tunduv, et ta öö jooksul mõisast kiiresti taganes, jättes maha hulk varustust, mille kogumiseks kulus 40-mehelisel komandol 3 päeva.

Sõja kolmas periood 23. VI—3. VII Meie pealetung Riia vallutamiseks.

Raudtee suunas edasiliikuvatele väeosaadele katsus vaenlane avaldada vastupanu 25. juunil Hinzenbergis, kuid löödi tagasi.

27. juunil langes Rodenpoisi jaam meie vägede kätte.

30. juunil meie vägede tiibosad jätkasid vaenlase surumist Riiale lähemale, rinde keskel kivitee piirkonnas vastane katsus tungida peale, saates lahingusse purjujoodeatud sõdureid tihedates kolonnides. 1. rügemendi II pataljon löi tagasi kõik pealetungid.

1. ja 2. juulil 9. rügement laevastikutule toetusel tungis välja Düüna jõesuhu. Vasakul tiival 3. rügement ööl vastu 2. juulit vihase võitluse järele vallutas vastase kindlustatud seisukohad Kurtenhofi rajoonis, kuid hiljem oli ta sunnitud nad jälle andma ära. Vaenlane tulega Düüna vasakult kaldalt sünnitas 3. rügemendile tunduvaid kaotusi. Rügement kaotas siin 127 meest.

3. juuliks olid tehtud ettevalmistused Riia vallutamiseks, kuid sõlmitud vaherahu põhjal lõppes sõjategevus 3. juulil kell 1200. Et pääseda lõplikult purustamisest, palus

Landeswehr Ameerika komisjoni astuda samme sõjategevuse lõpetamiseks.

3. juulil Strasdenhofis allakirjutatud vaherahu põhjal pidi Landeswehr 5. juulil kell 1800 Riia laskuma ja nii ruttu kui võimalik Lätimaa puhastama. Vaherahu peasisu oli Landeswehri kapitulatsioon ja balti sakslaste avantüüri hale lõpp. Mis Landeswehrist edaspidi saab, oleneb täiesti kindral Goughist. Eesti väed jäid oma seisukohtadele Riia väravate ette. Riia langedamine oli otsustatud, kuid liitlaste soovil jäi see ära.

Lemsalu-Roopa-Võnnu-Ronneburgi lahing 19.—23. juun. sai otsustavaks kõikidele järgnevate võitudele Landeswehri üle. Selles lahingus sai Landeswehri võim lõpulikult murtud. Tähtsamail lahingukohtadel olime vaenlasest nõrgemad, kuid siin tõi meile võidu eeskätt kogu eesti rahva eriline vaimustus ja Võnnu väljadel võitlevate eesti poegade ülev meeleolu, kustumata võitlusihimu ja sügav ohvrimeelsus. Sarnast ülevat meeleolu ja suurt ohvrimeelsust, nagu see tuli ilmsiks Landeswehri sõjas, ei tunne meie Vabadussõda ei eelmisel ega Landeswehri

Rahu allakirjutamine Landeswehriga

Meie väeosade read olid ägedate lahingute tagajärjel küll hõredaks jäänud, kuid kantud rasked ohvrid polnud asjatud, sest iga võitleja teadis ja tundis, et meie hävitasime oma ajaloolist vaenlast selles teadmises, et see on viimane hoop väljasurevaile rüütlitele.

Eesti pinnal ja Eesti abiga korraldatud läti väeosad võisid astuda vabasse Riiga ja nüüd ise asuda vaba Läti rahva ja riigi ksitsele.

sõjale järgnevail operatsioonides. Meie juhtiva koosseisu ja ka üksikute sõdurite suur algatusvõime, eriline rahulikkus ja külma-verelisuus ka raskeimal momentidel, koos kõrgeima isikliku vahvuse ja vaprussega.

Eestlaste võit Landeswehri üle aitas ja-lule Läti Vabariigi rahvusnõukogu valit-suse, andis Lätile tagasi kaotatud territooriumi; pani aluse koostööks Eesti ja Läti vägede vahel ja likvideeris Balti aadli

KIRURGILINE ORTOPEEDIA INSTITUUT

Estonia pst. 13 (II korral) Tel 310-72.

Selgrookõverduste, keha, luu ja liigendite vigade, kas sünnipäraste või omandatud, vigastuste ja nende haiguste, nagu selgroo-, luu- ja liigendite tuberkuloosi, rahhiidi, halvatus ja n.e. kirurgiline arstmine lõikustega, kuhu kuulub ka kirurgiline kosmeetika, gipsisidemete, gipsivoodi ja ortopeediliste tugiaparaatide ja proteesidega, nagu kunstkäed töötamiseks ja jalad. Rootsi massaash tervisevõimlemine.

ARSTID: Dr. Julius Prisko, kirurgia, kirurgilise ortopeedia ja kirurgilise tuberkuloosi eriarst. (Endine Tartu ülikooli haavakliiniku vanem assistent). Dr. Erlka Prisko, laste- ja sisehaigused. Vastuvõtmine 9—11 ja 4—5.

hädahoju, mis ähvardas Eesti ja Läti riigi iseseisvust.

Sõda Landeswehriiga on ilusaimaid lehekülgi Eesti maleva sangarlikust heitlusest Vabadussõjas. Vaenlane võideti Võnnu väljajõe ja Koiva jõe kaldail, kuid see võit nõudis meilt ka raskeid ohvreid, 19—23. juuni lahingus eestlased kaotasid lan-ge-nu-

tena ja teadmata kadunutena 7 ohvitseri ja 108 sõdurit; haavatutena ja põrutatutena umbes 400 sõjaväelast.

Terve Landeswehri operatsiooni kestvusel kaotasime meie 186 surnut ja 1041 haavatut.

Vanem keelpillide tööstus
Eestis

Aug. KRISTAL

TALLINNAS

V. Pärnu mnt. 12. Telef. 462-60.

Asutatud 1889 aastal.

Odavam puusärkide ostukoht

Tallinn, Liivalaia tän. 24, (Tatari t. nurgal). Telef. 456-45.

J. & E. VILDT

Asutatud 1847 a.

Omad surnuvankrid.

TALLINNA PARIM JUUKSETÖÖSTUS

R. DILS

Vabaduse pl. 5. EKA majas
Telef. 432-14.

Tarvitan ainult **kodumaa** kosmeetikaaineid ja keemikaale. Samuti **kodumaal** valmistatud aparaatel teen kaupüsi- vaid **elektri - või** Juuksur R. DILS.

Meie kaotused.

Lemsalu — Roopa — Võnnu — Ronneburgi lahingus
19.–23. juunil 1919.

Isamaa ilu hoiedes,
Võõraste vastu võideldes
Varisesid vaprad

Langesid III diviisis.

Kuupäev	Väeosa	Aukraad, nimi, eesnimi	Üksus	Langemisrajoon
19. VI.	—	—	—	—
20. VI.	9. jal. polk	Junker Reinhold, Friedrich	Maak. k. ül.	Lemsalu
"	"	R/m. Vekram, Georg	5. rood	"
21. VI.	3. jal. polk	Põrk, Nikolai	10. rood	Behrse juures
"	"	" Raudsepp, Mihkel	"	"
"	"	" Kopruska, August	"	"
"	"	" Raudsepp, Rudolf	"	"
"	"	" Vöik, Johannes	11. rood	Ronneburg—
"	"	" Tamm, Aleksander	"	Vesselshofi
"	"	" Erilane, August	"	rajoonis
"	"	" Pruus, Karl	"	"
"	"	" Vaenä, Paul	12. rood	"
"	"	" Trossik, Albert	"	"
"	"	" Pokal, Paul	"	"
22. VI.	"	" Matsen, Georg	9. rood	"
"	"	" Sagar, Johannes	"	"
"	"	" Tilkson, Jakob	"	"
"	"	" Matsen, Eduard	"	"
"	"	" Tiido, Artur	"	"
"	"	" Leppik, Karl	"	"
"	"	" Kruuberg, Johannes	"	"
"	"	" Mikk, Johannes	10. rood	"
"	"	" Palos, Johannes	"	"
"	"	" Paidrov, Eduard	"	"
"	"	" Mustson, Jaan	"	"
"	6. jal. polk	Lipnik Kõks, Mihkel	7. rood	Stolbeni mõisa
"	"	N.-allohv. Piir, Jaan	"	juures
"	"	R/m. Roosa, Jaan	"	"
"	"	" Tomson, Ado	"	"
"	"	" Soots, Hendrik	"	"
"	"	Vbt. Kaigas, Aleksander	Õpil. rood	"
"	"	" Kabel, Aleksander	"	"
"	"	Lipnik Peelberg, Jaan	Kr. smsr. 4	"
"	"	R/m. Vaks, Johannes	dessant	Roopa juures
"	"	Sanil. Konks, Jaan	"	"
"	9. jal. polk	Lipnik Koger, Juhan	8. r. ül.	Lemsalu juures
"	"	R/m. Kírkmann, Otto	"	"
23. VI.	6. jal. polk	" Vihman, Jakob	Õpil. rood	Roopa juures
"	"	Vbt. Turu, Arnold	"	"
"	9. jal. polk	Kpr. Mitt, Peeter	3. rood	Engelhardshofi
"	"	R/m. Enn, Mihkel	"	juures
"	"	" Juurikas, Harald	"	"
"	"	" Kárstna, Johannes	"	"
"	"	" Kulbok, Hans	"	"
"	"	" Lilienthal, Aleksei	"	"
"	"	" Poof, Hendrik	"	"
"	"	" Schvalbe, Maks	"	"
"	"	" Tamm, Aleksander	"	"
"	"	" Veeber, Aleksander	"	"
"	"	" Verbak, August	"	"
"	"	" Lentsment, Peet	"	"
"	"	" Kíling, Voldemar	7. rood	"
"	"	Rpr. Lind, Juhan	Klp. k.	"
"	"	R/m. Tõke, Juhan	Maak. kom.	"
"	"	" Mandelson, Heínrich	"	"

Langesid Soomusrõngide divisjonis.

Kuupäev	Väeosa	Aukraad, nimi, eesnimi	Üksus	Langemis- rajoon
19. VI	—	—	—	—
20. VI	—	—	—	—
21. VI	Smsr. „Kapten Irv“	Lipnik Künnapuu, Johan R/m. Kiik, Voldemar „ Kuus, Voldemar „ Pärn, Magnus	—	Lode jaama juures „ „ „
	Smsr. nr. 3	V.-allohv. Raun, Otto R/m. Kuusik, Otto „ Katvelt, Ado „ Mägraken, Ernst	—	„ „ „
22. VI	Smsr. nr. 2	Lipnik Vares, Boris R/m. Kuldvere, Eduard Sanit. Böckler, Karl	Dessant	Skangali m. juures „ „
	Kuperjanovi partis. ptlj.	N.-allohv. Väljaots, Johannes	—	Lode jaama juures
	Kalevlaste Maleva ptlj.	Ohv. k. t. Vildevink, Johannes V.-allohv. Priggo, Paul R/m. Eller, Oskar „ Treimann, Heinrich „ Sassi, Oskar „ Veevald, Voldemar „ Kärner, August N. allohv. Riiberg, Eduard R/m. Räbin, Eduard „ Laupa, Priido „ Vain, Aleksander „ Bauman, Aleks. „ Kannof, Villem N.-allohv. Vaher, Bernhard R/m. Andresson, Johan. „ Sirts, Abel „ Evert, Johannes „ Soopik, Aleksander	2. rood 1. „ 1. „ 1. „ 1. „ 1. „ 2. rood 2. „ 2. „ 2. „ 2. „ 2. „ T. r. „ „ „	Lode-Skangali rajoonis „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „

Landeswehrlase ülekuulamine

Sõduri mälestusi

Θ. Tuul

See oli ühel vihmasel ööl, kui kaua olime heidelnud märgade leppade all ja viimse meheni hävitanud vaenlase rinde.

Ta lamas kaevikus raskesti haavatult — mu sõber, kahvatupalgeline õppursõdur ja piinles hirmsais valudes. Granaadikild oli kiskunud lõhki ta sisikonna. Kuid ta elas veel ja oli täiel teadvusel. Pühkisin vere- ja higipisaraid ta otsmikult, endal süda lõhkemas murest ta elu pärast. Teadsin, tal pole enam pääsu. Siiski ma ei julgenud lühendada ta piinu, kuigi ta mind selleks palus. Ta suu oli võimetu, et öelda midagi, ent ta silmis loitis tumm palve, ta nõrk käeviibe kõneles selgesti ta soovist.

Murdsin märgi, vihmast nõretavaid oksa, jahutasin nendega ta kuuma pääd. Leidsin vaenlase mahajäetud pläskust veidi rummi. Tilgutasin seda talle suhu. Rebisin oma särgi sidemeiks, ning katsin kinni ta rinnahaava. Kuid veri tungis säält läbi tumeda laiguna.

Ei vist kunagi enne ega ka hiljem pole mu ajust läbinud nii imelikke mõtteid, kui sel hetkel, mil' hoidsin oma käed ta üha verdjooksva haava kohal. Mu käed värvusid punaseks. Kramplikult surusin nad veel tugevamini haavale, — nagu hoiaksin ta elu, mis ühes verega nirises ta südame alt.

Ma polnud võimeline nutma. Mu silmad seisid liikumatult nagu kaks läikivat kivi. Kibe grimass, mis tahtis kujuneda nutuks, kiskus mu suu kõveraks. Ta pikaripsmelised laud avanesid ebaloomulikult laiali ja ta silmade tardunud pilk jäi rippuma mu näole. Ta suri hetkel, kui hoidsin käe ta südame kohal — ja mu põhjatü valu pääses valla ta viimse hingetõmbuse momendil.

Selle öö elamuse mälestuseks muutusid juuksed mu meelekohil hommikul halliks. Täägi ja labidaga kaevasin märgade leppade alla külma ja sügava haua.

M. Judeikini SAEVESKID

Tallinnas, Võrus, Mustvees, Põlvas ja Tapal

võtavad oma peale palkide saagimise ning laudade servamise ja hõõveldamistõid ;

müüvad kõiksugu ehitusmaterjali, ka saepuru ja põletispindu ;

ostavad okaspuu-palke ja eksport-laudu.

Jahuveskid

Võrus ja Mustvees toimetavad igasuguseid jahvatustõid **odavalt ja kiirelt.**

Tallinna kosmeetika
laboratoorium

„Flora”

S. Tatari 21-b. Tel. 458-78.

Esmajärgulised
parfümeeria ja kosmeetika
saadused

**Müügil paremates
rohukauplustes.**

Vanem kella- ja kullasepaäri Eestis!

O-Ü.

J. RUBIN

ASUT. 1880 A.

TALLINN, VIRU TÄN. 11.

TEL. 447-36.

KALLISKIVID,

KULD- JA

HÕBEASJAD,

KRISTALL,

TASKU- JA

KÄEKELLAD,

SEINAKELLAD,

ÄRATAJAD.

Keemia-
Värvide-
Drogide-
Rohtude-
Kosmeetika-
suurlaad.

Müük suurel ja väikesel arvul.

A-s.

Mey & Landesen,

Tallinn, Viru t. 9.

Kuidas Eesti sõjavägi võitleb

Päevaleht 30. juun. 1919.

Eesti, võibolla sind huvitab teada, kuidas sinu sõjavägi Latvija väljadel parunite vastu võitleb, selleks toon ühe väikse episoodi sellest kangelaslikust võitlusest.

Tuntud väeosa N. rood seisis tugeva vaenlase salga vastas. Sügav jõgi lahutas kahte vaenulist salka. Sakssasil olid kaasas kuulipildujad, käsigranaadid, pommipildujad, automaatpüssid. Ei olnud võimalik end liigutada, kohe avas vaenlane marulise tule, seda vähem veel oli võimalust talle ligi pääseda. Ja ühelgi ülemusel, ka kõige julgemal mitte, ei oleks kunagi mõttesegi tulnud sarnaste tingimuste juures pealetungimiseks käsku anda — see oleks ju otse kuritegu, otse meeste meelega hävitamine olnud. Kuid siis sündis see, mida keegi ei võinud oodata ega aimata — sündis ime.

Mõned paremad ujujad ja julgemad mehed olid põõsaste taga saapad jalast ära visanud, teised koguni pealmised riided, ja enne kui vaenlane oleks taibanudki, mis oli sündinud, hüppasid vette, kel püss kaasas, kel käsigranaat. Küll avas vaenlane põrguliku tule, kuid see oli nii korratu, et ühtegi uju-

jaist ei tabanud. Peagi olid mehed teisel pool kaldal, haarasid vaenlaselt ta enese sõjariistad ja siis algas hirmus taplus. Esimesele julgetele järgnesid teised ja varsti olid kõik, kes vähegi ujuda oskas, üle jõe. Sakslased kokkusid, nähes neid poolalasti inimesi, nende seas tõusis segadus, nad viskasid kõik maha ja pistsid jooksuma, jättes jõe kaldale üle 30 korjuse. Meie mehed aina kannul.

Siinsamas ligidal olevas metsas põrkasid aga hulljulged tagaajajad uue vaenlaste salgaga kokku, kes põgenejatele appi tõttas. Algas uus võitlus, uus verine taplus, äärmiselt vihane, äärmiselt armutu ning halastamatu mõlemilt poolt. Võideldi käsitsi, rinnad vastamisi koos, pureti hammastega, nõõriti teise kaela. Vastased pooled lamasid kõrvuti maas, nii kõvasti üksteisest kinni, et kumb kumbagit hävitada ei saa — lamasid seni, kuni teine nõrkes, ehk kuni teisele abi tuli, kes siis oma mehe päästmiseks vastasele külje sisse täägi vajutas. Lõpuks kaldus võit ka siingi meie kasuks. Vaenlane põgenes uuesti.

PARIMAIK — MOODSAMAIK triiksärke, pyjamaid, pullovereid, shalle, kaelasidemeid, sukki, sokke, kindaid ja muid moeudiseid.

Hilda Jürgens

Tallinn, **RAEKOJA PLATS 11** (Rae apteegi all) **Telef. 464-41.**

AKTSIA SELTS

GINOVKER & CO

šokolaad

Lemsalu lahing

Teosest „Eesti rahvaväe 9 jalaväe polk“.

19 juunil kell 8 hommikul lõppes vahe-
rahu meie ja Landeswehri vahel. Juba
mõni tund enne seda põrkasid meie luura-
jate komando rühm kadett Reinholdi ja
Lemsalu komandandi meeskond leitnant
Gelbe juhatusel suuremate saksa jõudu-
dega kokku. Sealjuures said leitnant Gelbe
ja viis läti sõdurit surma, kuna teised
võideldes taganesid.

Kell 12 oli meie eelpostil 4 kilom.
Vidrischist lõunapool kokkupõrge 20 mehe-
lise saksa jalgväe salgaga, kus 4 saks-
last said surma. Meil kaotusi ei olnud.
Kadett Reinhold jäi 80 mehega Vidrischi
mõisa peatuma. Alul löid meie luurajad
sakslaste rünnakud edukalt tagasi. Ent kui
vaenlane suurtüki tule toetusel suure-
mate jõududega pealetungi kordas, olid
nad sunnitud Vidrischi maha jätma. Või-
deldes taganesid luurajad alul Aijasch-
Idseli liinile ja sealt lahingu järele 20
juuni hommikul kindlustatud seisukohta-
dele Vanküla liinile, kus 5. kompanii
rühm valvetõkkena seisis. Vastane jatkas
rünnakut suurte jõududega Idseli ja Lod-
digeri teedel, püüdes meie seisukohti Lod-
digeri poolt ümber haarata. Rühmad olid
sunnitud taganema peaseisukohtadele kae-
vikuisse Laddenhoff-Bulleni liinile. Et
vaenlane hästi varustatud ja arvult meist
üle oli, läks tal varsti korda tungida meie

seisukohtadele. Hävitava suurtükiväe toe-
tusel vajus tema kolonn kaevikute peale,
mille kaitsjaks oli ainult kolm rühma sõ-
dureid. Surus meie sõdurid kõrvale ja
haaras Bulleni kaevikutes 5. kompanii järve
poolt küljest ümber, seega omale avades
teed Lemsallu. Meie patareid oli sunnitud
oma seisukohti tagasi tõmbama. Lõppes
side kompaniide vahel. Vaenlase eelsalgad
ilmusid juba Baldaschi tallu. Rügemendi
ülem, kapten J. Schmidt käsutas välja vii-
mased reservid. Sõitis ise lahinguplatsile
lailipillatud kompaniisid koguma. Isik-
likult andis patareile juhtnõure.

Kõik näis kaotatud olevat. Siin aga
sündis äkiline murrang. Esimestena astu-
sid Baldaschi talu juures vaenlasele vastu
luurajate komando ülem kadett Reinhold
ja II pataljoni ülem leitnant Laurits ühes
kümnekond sõduriga ja surmasid revolvy-
ritega ettejuudnud vaenlase üksikuid mehi.
Vahepeal jõudsid kohale luurajate koman-
do varurühm ja varusolev 6. rood leitnant
Lilienbladi juhatusel. Viimasele oli rüge-
mendi ülema poolt kohuseks tehtud vaen-
last iga hinna eest tagasi lüüa. Vaata-
mata vaenlase kuulipildujate tulele lennu-
keilt, jõudsid nad Baldaschi talu juure,
paiskusid orus ahelikku ja hiilisid vaen-
lasele külje peale. Võidujoovastuses tor-
mas vaenlane otse edasi ja ei pannud
külje pealt varitsevat ohtu tähele. Rukki-
põld võimaldas meile nägematult vaenla-
sele 40 sammu peale läheneda, kust „hur-
ra“ hütete saatel täakidega kallale tor-
masime. See ootamatu hulljulgus löi vaen-
lase read segamini, sakslased hakkasid
paaniliselt põgenema ja rukkis varju ot-
sima. Hoop tuli ootamata, seepärast ka
teina tagajärjed üllatavad. Vaenlane oli
täiesti löödud, ja meie seisukohad pääs-
tetud. Selles esimeses vastulöögis sai luu-
rekomando ülem kadett Reinhold surma-
valt haavata. Tema väljaastumine oli he-
roiline just enne 6. roodu päralejõudumist.
Revolver käes astus ta sakslastele vastu
sõnadega: „Siit mitte enam edasi!“ Kadett
Reinhold surmas siin kolm sakslast, kuid
ka teda ennast tabas kuul. Ses vastulöö-
gis langesid meie kätte 8 kuulipildujat,
umbes 100 püssi. 9. rügemendi sõjatege-
vuse päeviku kirjelduse järele jättis vas-
tane kohale 19 surnut, viies kaasa 38 sur-

Kolonel-leitnant **Johan Schmidt**

nut ja 30 haavatut. Surnute hulgas leiti dokumentide järele üks parum Volff. Surnumavalt haavatuna olid sakslased kaasa viinud ka oma kolonijuhataja kapten Blanckenburgi. Enne kui vaenlane esimesest hoobist toibuda jõudis, kogus lipnik Ventsel oma 5. roodu, ja rügemendi ülem algas kohe vastupealetungi kahe kompanii ja luurekomandoga. Ööseks võeti seisukoht seisukoha järele vaenlaselt tagasi. Ägedas võitlusihas ründasid meie väed võidukalt vaenlase seisukohti. Sellist ühtmeelt ei kannatanud palgatud õnnekütid välja. Viimaks tarvitses meil ainult „hurraa“ karjuda, kas või kaevikus ehk põosa taga, ja juba vaenlane põgenes. Ööseks jäadi Vanküla peaseisukohtadele peatuma.

Esimesel silmapilgul ei paistnud Lem-

vägede vastu. Lemsalu võidu suurem tähtsus seisab selles, et see oli aastasadade järele esimene võit sakslaste üle. Seepärast oli tema moraalne mõju meile võrratult suur, vastasele aga hävitav. Äkilist meeolu langust peavad landeswehri juhid ise operatsiooni ebaõnnestumise peapõhjuseks.

Lemsalu lahingul on ajalooline tähtsus.

Võitnud vaenlase, saatis rügemendi ülem diviisi ülemale telegrammi:

„Seisukord on päästetud. Vastulöögi läbi sai vaenlane haledasti peksta ja oli sunnitud põgenema.“

Sellepeale tuli kol.-leitn. Reek'ilt vastus:

„Kiitus meestele — tänu Teile!“

Siin juures peab tähendama meeoleole, mis valitses kolm kilomeetrit meie seljaga, Lemsalu linnas. Linna elanikud olid

Meie väeosade seisukoht Jegeli juures

salu lahingul kuigi suurt tähtsust olevat. Olid ju mõlemate vaenuleeride peajõud koondatud Roopa ja Riia-Pihkva kivitee piirkondadesse. Nagu pärast selgus, oli Lemsalu sihile vaenlase kavatsusis siiski kaunis tähtis koht määratud. Et vaenlane sinna võrdlemisi väiksed jõud oli koondanud, siis oli see tingitud asjaolust, et tema meie jõudusid ainult väikeseks salgaks pidas. Enne operatsiooni aga oli neil otsustatud, et kui peaks Lemsalus suuremad meie jõud avalikuks tulema, siis selles sihis peajõudusid liikuma panna ja nendega Võnnule selja taha minna.

Lemsalu lahing kujunes saatuslikuks tervele Landeswehri avantüürile. 9. rügemendi võit seal, ja kiire edasitungimine ähvardasid sakslastel taganemisteid alul Roopa ja hiljem Hinzenbergi juureserval von der Goltzi väel, kes opereeris Eesti

suures ärevuses ja kindlas arvamisega, et meie kaotus osutub paratamatuks. Välgkiirelt levisid laiali jutud, et sakslased olla murdnud meie rinde läbi ja tungivat Lemsallu.

Suure kiirusega asuti Lemsalu evakueerimisele. Rahvas põgenes linnast. Juudid ja saksa-soost elanikud ilmusid lilledega tänavale, et sakslasi vastu võtta. Kuid nad pettusid suuresti. Lahingu järele andis rügemendi ülem Lemsalu komandandile käsu, et kõik linnaelanikud, kes lahingu ajal sakslasi tänavail lilledega ootasid, järgmisel päeval, s. o. pühapäeva hommikul, saadetakse välja sakslaste korpuseid matma. Käsk täideti.

Meie kaotused selles lahingus olid surnutena üks ohvitser ja üks sõdur ning haavatuina 23 sõdurit.

Th. Büttner'i Trikoo, paela ja kudumise tööstus

TALLINN, LUHA T. 40, oma majas.

Tööstuse ladu ja kauplus: S. PÄRNU MNT. 6, telefon 462-34.

Valmistab kõrges headuses kõiksugu trikoo- ja koetud kaupu.

Kudujatele tuntud headuses välismaa villast lõnga soodsa hinnaga.

HOOAJA KAUPADEST SUURIM VALIK.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Inglise magasin H. GUTKIN

soovitab odavate hindadega kõige suuremas va-
likus kodu- ja välismaa riidekaupu igasuguses
headuses ja erimustreis.

TALLINN, VIRU 4, tel. 436-46

KAUBAMAJA

E. LERENMANN

Tallinn,

Suur Karja tän. 10

Tel. 446-43.

»»»

*Pudu-, moe-, ma-
nufaktuur kaupade
ladu ja igasugused*

a.s.

,RAUANIIT'i

saadused.

TALLINNA JUUDI ÜHISPANK

VEENE T. 6.

Toimetab kõiki panga ope-
ratsioone sise- ja välis-
maal.

Speditsoon, transport ja
kinnitamine.

Üks mu tublimaid sõpru soovitas mulle mu rahapuuduse vältimiseks haarata uuesti sule ja paberi järele pärast mu pikaajalist põdemist sanatooriumis. Arvas mind küllalt küpseks ajalehe vestenurgale. Jagasin minagi ta arvamisest—kuigi olin hoidunud avalikust elust kõrvale peagu aasta, polnud ammu kirjutanud ridagi päale tuttavaile saadetud kirjade. Kuid ma olin elanud oma-pärasel elukeskuses, raskemeelses miljöös täis traagilisi meeolupuhanguid. Selle valge maja süngus oli vajutanud ka minule tugeva pitsati. Mõtlesin kirjutada midagi hullu ja rabavat.

Õhtupäike roosatas läbi ähmaste akna-klaaaside. Mu toas oli haruldane vaikus, isegi seinakell oli lakand tiksumast, ainult kärbse nõrk sumin häiris veidi mu mõttekäiku. Istusin ja ootasin inspiratsiooni. Olin sõelunud läbi terve oma seiklusrikka elu. Oleks sellest ju mõndagi kirjutada. Kuid keda huvitabki pessimistliku tiisikusehaige sapise prisma läbi nähtud maailm! Tuntakse ju kõikjal teravat nälga just optimismi järele. Kuid minu jaoks on maailmas liig vähe optimismi, et seda veel teistega suudaksin jagada.

Olin vist koonutanud laua ääres hirmus kaua ja otsinud oma mõttele vormi ning stiili, kui keegi kolistas mu ukse kallal. See maine müra hävitas mu meeolu lõplikult. Tappa tuigerdas mu korterinaaber, nassakas käremeelne vanamees, kobistas oma ainsa jala ja karguga mu laua ääre. Nüüd mu närvid ütlesid täiesti üles. Pidasin vanamehele enda kehvast olukorrast pika kõne maha. Ta kuulas mind rahulikult, vahetevahel vaid karguga põrandale takti lüües.

Olin juba ammu lõpetanud. Kuid vanamees vaikus. Siis äkki pani oma krobelse käe mu õlale, surus selle nagu raudsete tangide vahele. Imestasin, et sel vanal ja vigasel kätes nii palju jõudu.

— Teil puudub mõte, millest kirjutada! Mina, vana sõdur, annan teile mõtte! Kas näete mu vasaku käe kõverat sõrme ja seda piklikku armi.

Vanamees vallandas kaeluse, soonisel kaelal lillatas sõrmepikkune arm.

— Selle kriipsu kaelal ja kõvera sõrme sain ilmasõjast, ja selle saarepuust kargu leidsin 1919 aasta suvel Võnnu lahingust.

Ta laksutas tugevasti põidlagaga nagu oma sõnu teoga kinnitades.

— Minust peate teie kirjutama, ja Võnnu lahingust! Neid rünnakuid ei unusta ma surmatunnilgi! Sää! polnud nii nagu ilma-sõjast, kus sõditi vaid sõja enda pärast. Ei! Sää! iga mees sõdis kogu hingega, sest ta võitles vabaduse eest!

Ta hingeldas ärevusest.

— Olin vana mees ning ei allunud mobilisatsioonile. Aga kui mu poeg oli langenud lahingus Landeswehri vastu, ei saanud minu vananev süda enam rahu. Mingi seesmine jõud sundis mind ta eest neimama. Olukord riigis oli kujunenud saatuslikuks. Parunid — meie põlised vaenlased tahtsid uuesti vallutada eesti talupoja rahuliku kodu, teha meist kannatliku orirahva. Kaugest minevikust mu verre voolav ürgjõud tiivustas mind rängale neimale.

Ta peatus hetke, pühkis laubalt higi. Ta käsi puhkas veel ikka mu õlal ja ma tundsin ta pulsilööki läbi riiete. Tema tarmukas kõne pani minugi südame kiiresti tuksuma. Tundsin ta vastu imelist soojust. Kes oleks küll võinud aimata selle kortsunud näo taha peidetud elujõu suurust! Kuis tundusin endale armetuna, mannetuna. Oli mu elu tõepoolest jäänud sanatooriumi seinte vahele, või olin ma sinna jätnud vaid haiguse ning lahkunud tervena! Ja see hahameelsus, mis mind uimastas, oli vaid kiire peiringu mööduv tagajärg, oli nagu eeter, mis polnud veel jõudnud täiesti hajuda. Äkki tundsin endagi kätes tugevat jõudu; tahtsin tungivalt midagi suruda, pigistada, midagi elavat, sooja. Kobasin vanamehe käe järele, ent tabasin vaid õhku. Ta oli läinud. Pimedus oli sumbutanud ta sammud.

Kuid tema mälestusist jätkus mulle kirjutamiseks teise päeva õhtuni.

Landeswehri sõja aegu Saksamaal

M. Martna 1919. a. päevaraamatust.

Balti Landeswehri sõjakäik jõudis oma arengu kõrguspunkti ligemale. Seda tuli nüüd Berliinis erilise hoolega jälgida ja selle vastu tegutseda. 29. mail kirjutas minu usaldusmees Friedrich Karlson Saksa sotsialdemokraatliku enamuspartei juhatusele:

Ühtaegu Saksa vägede Kuramaalt tagasitoomisega sünnib seal otse Saksa sõjaväe juhatuse silma all midagi ennekuulmatut: sajad ja tuhanded Saksa sõjameestest lähivad üle Balti Landeswehri ridadesse. 15. mail on üks Balti Landeswehri juhtidest, parun Manteuffel, Miitavis Saksa sõjamehi avalikult Balti Landeswehri üle astuma kutsunud, igale ülejooksikule 80 morgenit maad tasuta lubades.

Läti poolt kinnitatakse, et Landeswehri meeste arv olla umb. 40.000, neist vähemalt kaks kolmandikku Saksa vabatahtlikud, keda Balti junkrud osalt Saksamaal otsekohe oma teenistusse on võtnud, kuna suurem osa sealsete Saksa väeosade ridadest Landeswehri poole on meelitatud. Küll keelas Saksa riigivalitsus omal ajal vabatahtlikkude ülemeelitamise Balti Landeswehri ära, ometi kestab see—sestsaadik küll enam salaja—endisel viisil edasi. Jah, uuemal ajal võetakse isegi vene ohvitserid appi, näit. Stargardi laagris, kus vürst Lieveni ülesandel sõjaväge Balti Landeswehri poole meelitatakse. Kuramaal opereerivaid Lieveni väeosasid kutsutakse ainult silmapetteks vene vägedeks. Lieven kuulub, nagu teisedki Landeswehri juhid, Balti junkrute kilda.

Kas Saksa riigivalitsus tõesti sellest mitte midagi ei peaks teadma? Näiteks ka seda mitte, mis Stargardi laagris ja, võibolla, ka mujal sünnib? Kas peaks Saksa riigivalitsusel teadmata olema, et Balti parunid juba kuude viisi Saksa kodanikke eneste sõjateenistusse meelitavad? Selle tegevuse keskkohtaks näib olevat tuttav „Baltenausschuss“ Stettinis, Rossmarkt 8. Kas Saksa riigivalitsus ja sotsialdemokraatliku partei juhatuse ei ole tähele pannud, et Stettini töölised iga suurema aktsiooni puhul balllaste väljajamist on nõudnud?

Eks olnud Liibavi riigipöörde katse suupäraliselt ja laialt kavatsatud plaanide läbiviimise väike algus, mille ulatus nähtavasti kaugele üle Kuramaa piiride oli ka-

vatsetud? Hoolimata kõigist vastuvaidlemistest peab ometi sotsialdem. partei juhatuse ja selle rühma liigetel teada olema, et Liibavi sündmused mitte ilma Saksa sõjavõimude teadmata ja nõusolekuta teoks ei võinud saada! Kui Saksa sõjavägede juhatuse seal mitte kaastegev ei ole, kuidas võib ta siis sallida, et Saksa sõjaväelased tänasest homseks Saksa ridadest lahkuda ja Balti lipu alla võivad minna?

Kui Balti junkrutel peaks õnneks minema oma vana feodaalhärralikku valitsust uuesti üles rakendada ja esiotsa Läti, pärast aga ka Eesti rahvast jälle vere ja raua abil eneste ikkesse kõita, kas ei kannu siis seejuures üht osa süüdi Saksa töölispartei ja kas ei lange peasüü Saksa riigivalitsuse peale, kes nüüd ometi ka sotsialistlikku lõime on? Balti feodaalhärrade arv Eesti, Liivi- ja Kuramaal ulatub ainult kümnetuhandeni—ühes imevate lastega, rauadega ja naistega. On kergesti arusaadav, et need mõnitubad inimest omast väest mitte kardetavat vasturevolutsioonilist pööret sünnitada ei suutnud, vaid ainult Saksa rahva jõudu kurjasti tarvitades võid nad sihile jõuda.

Enne partei juhatuse poole pööramist oli minu usaldusmees Karlson selle asja pärast mitme sd. Riigipäeva rühma liigetega kõnelenud ja nende poolehoiu võitnud. Nemad omalt poolt olid ka juba liikvel, nii et küsimus juba selsamal päeval, kui juhatuse Karlsoni kirja sai, juhatuse koosolekul nõupidamisele tuli. Nagu partei juhatuse kirjust „Vorwärts“ (31. mail, nr. 276) näha, on ka Läti poolt sms. Seja kirjaga Saksa sd. partei juhatuse poole pööranud ja umbes samasuguste nõudmistega esinenud. Partei juhatuse on oma koosolekul 30. mail otsustanud valitsuselt nõuda, et Saksa sõjaväe vastutav juhataja, krahv von der Goltz ja kõik teised Saksa ohvitserid, kes seadusliku Läti valitsuse kukutamises süüdi, viibimata ära kutsutaks. Edasi otsustas partei juhatuse nõuda, et igasugune ühendus Baltimail olevate Saksa vägede ja Balti Landeswehri vahel viibimata lõpetataks.“

Selle parteijuhatuse otsusega oli tähtis samm edasi jõutud. Meil on nüüd põhjus eeldada, et Saksa sotsialdemokraatlikud

ministrid ja võimukandjad, nagu näit. sõjaminister Noske, Saksa saadik Baltimail, Aug. Winning, eriti ka peaminister Scheidemann seejuures enam kahevahele ei tohiks jääda, mis neil teha. Selleks julgustas ka sms. Hermann Mülleri kiri, mis tema partei juhatuse nimel sms. Karlsonile vastuseks saatis:

Berlin, S. W. 68. 31. mail, 1919, Lindenstrasse 3.

Härra Friedrich Karlson!

Teie kirja 30. maist lugesime suure huviga. Meie peame neid asju juba kuude vältel silmas. Nagu Teie ajalehtedest võisite näha, olid mainitud asjad 30. mail jälle partei juhatuse koosolekul arutada ja partei juhatuse otsustas valitsuselt nõuda, et Läti rahva Nõukogu liikmed vabastataks, et krahv von der Goltz ja teised saksa ohvitserid, kes Läti valitsuse vägistamises süüdi, otsekohe tagasi kutsutaks. Edasi otsustas partei juhatuse Saksa riigi valitsuselt nõuda, et igasugune ühendus Saksa vägede ja Balti Landeswehri vahel otsekohe lõpetataks, ja et valitsus omaltpoolt liitriikide juures oma endise nõudmise juurde jääks, et saksa väeosade äratoomist Baltimaalt kindlalt nõuaks. Teile ei tohiks teadmata olla, et liitriigid Saksa vägede äratoomisele suuri takistusi teevad! — Teie kirjast anname valitsusele ärakirja, sest Teie teated näivad meile sedavõrd kaaluvad olevat, et valitsus on kohustatud asja uurima ja tarvilikke samme astuma. Olge julge, et ka meie saksa meeste verevalamist Balti junkrute kasuks Kuramaal ei soovi. Saksa verd on tõepoolest juba küllalt valatud. Et Saksa valitsus Balti junkrute plaane osaliselt Baltimaade annekteerimise suunas kuidagi viisi ei toeta, ega nende võimu uuesti ülesupitamist, sündigu see salaja või avalikult, pooldada ei või, on nõnda iseenesest mõistetav, et selle üle tõsiste meeste vahel vaielda ei maksa.

Teie soovi silmas pidades saadame Teie kirja ärakirja ka Saksa Rahvuskogu sd. rühmale kätte.

Hermann Müller.

Et küsimus kohe peale selle ka Rahvuskogu sd. rühma koosolekul arutada oli, näeme „Vorwärtsist“ 4. juunil (nr. 283).

„... Rahvuskogu sd. rühm on — ühesmeeles partei juhatusega — otsustanud nõuda, et Saksa väed Lätimaalt tagasi toodaks, et kindral von der Goltz tagasi kutsutaks, ja et Läti valitsuse liikmed vabastataks“.

6. juunil kordab „Vorwärts“ sedasama veel kord pealkirja all „Zur Klärung der

lettländischen Frage“ — Läti küsimuse selgitamiseks.

Kuidas Saksa kodanline ajakirjandus suurelt osalt küsimust hindas, sellest üks lühike sõnum „Berliner Local-anzeiger'ist“ (10. juunil, nr. 263):

Eestlast põõrane tungimine Lätimaale.

Jälle teavad liitlased kõiksugu hirmulugusid võitlustest bolshevikkude vastu kõnelda. Nõnda ei olevat Balti Landeswehri väeosad mitte sellega leppinud, et Läti punast kaardiväge lüüa, vaid nad olla ka Eesti väeosadele kallale tunginud. Pariisis viibiv Eesti välisminister Poska palub marssal Fochi poolt rutulist vaheleastumist. Meie teadmise järele on aga asjalugu teistsugune. Nimelt on Eesti väeosad sel ajal Lätimaale sisse tunginud, kui Landeswehr bolshevikkude vastu võitlemas oli ja Läti linnad, nagu Võnnu ja Volmari oma alla võtnud. Läti Needra valitsus ei või seda salakavalat pealetungimist arusaadavalt mitte lubada. Sellepärast nõuabki Landeswehr, et eestlased Läti pinnalt sedamaid taganeksid. Verine kokkupõrge Landeswehri ja Eesti vägede vahel tuli arvatavasti sellest, et eestlased Landeswehri nõudmist ei täitnud. Kuidas aga Foch ennast puht Balti sisemistesse asjadesse segada võiks, see jääb meil täitsa arusaamatuks, olgugi, et liitlaste poolt Needra valitsuse vastu ollakse.

Varsti peale seda tuli Saksa sotsialdemokraatlik parteipäev Veimaris kokku. Rahvuskogu liikmed Davidsohn, Katzenstein ja Krätzig töid seal Balti küsimuse päevakorrale. Berliini ajaleht „B. Z. am Mittag“ avaldas järgmise teate:

Veimaris, 12. juunil, 1919.

Rahvasaadik Davidsohn, kes ikka enam opositsiooni juhina parteis näib edasi rühkivat, pani Scheidemannile „kiire küsimuse“ vastamiseks ette: „Kuidas seisab Raudse divisjoni tagasitoomise asi Baltimaalt?“ Peaminister Scheidemann oli selle küsimuse vastamise vastu, sest et see temale viimasel silmapilgul ootamatult ette pandud. Küsimus puudutavat üliraskeid vahekordi, mis rasked olla selgitada ja mis sellepärast aega vajavat. (Üldine rahulolemisavaldus). Rahvasaadikud Davidsohn, Katzenstein ja Krätzig nõudnud siiski küsimuse vastamist, toonitades, et see vahekorra arenemises Venemaaga ja kogu rahvusvahelise seisukorra selgitamise suunas ülitähtis olla. Scheidemann kinnitas uuesti, et temal olla võimatu ilma ettevalmistamata selle küsimuse peale

vastata. Tekkis äge mõtetevahetus, nimetati ka Noske nime ja rõhutati, et Baltimaal uued võitlused käimas, mille üle riigi kaitseminister peaks täpseid teateid andma võima. Parteipäeval olevat õigus sealsete sündmuste kohta ametlikke teateid nõuda. Scheidemann võttis mitmel korral äritatult sõna. Lõpuks lükati Davidsohni ettepanek suure hääleteenamusega tagasi.

On imelik, et Scheidemann selle küsimuse vastamiseks nõnda ettevalmistamata võis olla. Partei juhatus saatis ometi Karlsoni kirja ka valitsusele edasi. Partei juhatus ja rühma otsused ei võinud Scheidemannil teadmata olla! Kui partei juhatus asja kuude kestel jälgis, siis pidi seda ka valitsus tegema. . . Kas oli vast peaminister teises arvamises kui partei juhatus ja rühm? Härra Davidsohn, asja üle äritatud, andis Karlsonile traaditeate: „Teie siiasõit oleks ilmaaegu. Valitsus ütleb, et ta midagi ei tea, Parteipäev ei taha aga midagi kuulda.“

Karlson ei raatsinud head juhust mööda minna lasta. Parteipäev pidi küsimuses seisukoha võtma. Võibolla, et küsimuse ettepanek ajasuunas hästi ei olnud valitud. . . Sellepärast sõitis Karlson otsekohe Veimari ja andis parteipäevale seletuskirja :

„29. mail s. a. juhtis selle kirja allkirjutaja Saksa sd. partei juhatuse tähelepanu sellele, et Baltimaal saksa sõjavägede kaasabil kardetav vasturevolutsioon käimas on. 15. maist alates lähevad Saksa vabatahtlikud suurtes hulkades Saksa sõjaväest üle Balti Landeswehri ridadesse. Partei juhatus andis allkirjutajale 31. mail teada, et tema nõuab lahenduse lõpetamist Saksa vägede ja Balti Landeswehri vahel, von der Goltzi ärakutsu- mist jne. Aga ei ole teatavaks saanud, kas Saksa valitsus on nõus neid partei juhatuse nõudmisi täitma või mitte. Seni ei ole olukorras muudatust märgata olnud, pärast nagu enne valatakse seal Saksa verd Balti junkrute huvide sihil, jah, asjakäik on koguni kiiremalt edasi veerema hakanud sel kallaspoolikul pinnal: Balti junkrud on oma tagurliste plaanide teokstegemise suunas avalikult võitlusse astunud, verevalamine on käimas, et Balti feodaalhärrad oma võimu uuesti rajada saaksid. . .

Kui Saksa riigivalitsus teada andis, et ta oma väed Kuramaalt tagasi tabab tuua, kutsus parun Manteuffel, üks Balti Landeswehri juhtidest, Saksa sõjaväed Miitavis kokku ja andis neile nõu, mitte Saksamaale tagasi minna, vaid astuda Balti Landeswehri teenis-

tusse. Ja juba järgmisel päeval on 6000 meest Saksa vägedest Balti Landeswehri juurde üle karanud, nagu ustavad lätlased teatavad. Sestsaadik on ülejooksmine igapäevaseks nähtuseks saanud. Kas see võib ilma ametliku Saksa poolse nõusolekuta sündida?

Seni vaieldi ametlikult selle vastu, et Saksa sõjaväe ülem võim Kuramaal maa sisemistesse asjadesse olla seganud. Aga riigiministri Erzbergeri seletused sõjariistade rahu komisjoni ees (Saksa ajakirjanduses 11. skp. avaldatud) näitavad, et need vastuvaidlemised pole tõe alusel seisnud. Minister Erzberger ütleb oma seletuses: Mina ei või Läti- maal seni üldist mobiliseerimist lubada, kuni meie kindlad ei või olla, et kommunistlikud elemendid, keda sunniviisil sõjariistu pandaks, meie vägedele hädaohhtlikuks ei või saada.“ Sellest selgub, et Saksa sõjaväe võim Läti rahvaväe mobiliseerimist on keelanud! Seni salati seda. — Aga Erzbergeri põhjendus ei pea paika: von der Goltz keelab mobiliseerimist bolschevikkude kartusel. Mispärast kardab von der Goltz seal bolschevismi, kus Läti seaduslik valitsus, kes ju bolschevismi vastu võitleb, seda mitte ei kardaks? Saksa sotsialdemokraatia ei tohiks sellast sõnakraami uskuda.

Saksa sotsialdemokraatia ei või ennast ka sellega enam vabandada ja ütelda, Läti- ja Eestimaa sündmused ei ole küllalt tuttavad. Selle kirja kirjutaja on igal ajal valmis teateid andma. Ma annan ühtaegu sms. Martna raamatu parteipäeva liigetele, kust nad kõigi tähtsamate küsimuste üle selgitust võivad leida. Peale selle on Läti rahvaesituse liige, härra Schreiner, rahvuselt sakslane, sms. H. Krätzigile sellekohast materjali annud. On ju ka sd. rühma ning partei juhatuse liigest mitmed, nõnda ka riigi kaitseminister isiklikult Baltimaal käinud ja sealseid olusid tundma õppida võinud.

Baltisakslane hr. Schreiner näeb ja hindab asju ning sündmusi Baltimaal just nagu meie — sotsialdemokraadid. Me võime seda kõige paremaks tõetunnistuseks nimetada.

Aug. Vinnigi avalikust seletusest saadik, et tema oma ülesannet Baltimail ainult saksluse kaitsmises näeb, on Balti junkrutel suuremaks hooleks näidata, et selle maa sotsiaalsed võitlused muud midagi ei olla, kui saksluse vastu sihitud rahvuslik rõhumine. See on eestlastele ja lätlastele täitsa arusaamata. Seni on nende maade valitsustel korda läinud, nende maade (kõrgemate klasside) sakslasi rahva arusaadava viha eest kaitsta . . .

Mina palun tungivalt järgmisi nõudmisi oma nõudmistena parteipäeval vastu võtta :

1) Saksa sõjavägede võitlus eestlaste ja lätlaste vastu tuleb viibimata seisma panna.

2) Saksa vabatahtlikud-sõjamehed, kes saksa lipu alt Balti Landeswehri lipu alla üle on karanud — tulevad Saksa sõjaväe ridadesse tagasi tuua.

3) Vastutavad isikud, kelle silma all Saksa soldatite ülejooks Balti Landeswehri lipu alla sündis, tulevad tagasi kutsuda ja vääriliselt karistada.

4) Seaduslik Läti valitsus tuleb tagasi ametisse — ja Läti rahvaesituse õigused tulevad jalule seada.

5) Kui punkt 4. nimetatud nõudmine Balti Landeswehri poolt kohe täitmist ei peaks leidma, tuleb igasugune ühendus ja igasugune ühine tegevus Saksa vägede ja Balti Landeswehri vahel sedamaid lõpetada.

Sms. Karlsoni poolt Saksa sd. partei päevale antud seletuskirjal oli kaasas isiklik kiri: Veimaris, 12. juunil, 1919.

Saksa väed on 11. skp., peale verist võitlust, Võnnu linna keset Liivimaa oma alla võtnud. Sellega on eestlased ja lätlased sakslastega sõjalises vahekorras. Sellest ei või parteipäev vaikides mööda minna. Seda ei või muuks nimetada, kui uueks kuulmata provokatsiooniks Saksa poolt, mis mitte ainult Eesti ja Läti rahvaste vabadust hädaohtu ei ähvarda, vaid sellega satub ka Eestis ning Lätis asuvate sakslaste elu hädaohtu.

Seletuskirja mõju oli nähtav. Parteipäeva saadikud kinnitasid, et nad asjaolusid pole tunnud ja avaldasid kartust, et midagi häbematu on sündimas, ja et sellele võimsalt vastu tuleb astuda. Mitmed soovisid täiendavaid suusõnalisi teateid.

Enne parteipäevale kirjaandmist oli Karlsonil jutuaamine kaitseminister Noskega 12. juuni hommikul. Ministri tähelepanu sellele juhtides, et saksa väeosad, näit. raudne divisjon, Lätimaal Eesti vägede vastu võitlevad ja et Saksa vägedest hulgaline ülekargamine Balti Landeswehri lipu alla v a b a t a h t l i k k u d e nime all aset leiab ilma et Saksa sõjaväe ülemus seda takistada katsuks, sellele sõnasõnalalt juurde lisades: „Minul on meeles, et Saksa valitsus, kui ma väga ei eksi, veebruarikuus s. a. võõrastel vabatahtlikkude püügi Saksamaal ära keelas. Aga Balti junkrud ja nende käsilased meelitavad tänapäevani vabatahtlikke eneste teenistusse, nähtavalt ilma takistusteta! Dr. Kurt Stavenhageni lendlehest on näha, et siin vabatahtlikke Balti Landeswehri teenistusse mee-

litakse nagu Saksaa riigiteenistusse, eriti rõhutades, et see Saksa sõjateenistusseaduste alusel sündib. See lendleht ilmus alles maikuu . . . Sellest peab ometi järeldama, et — Balti Landeswehr on Saksa riigi sõjavägi! Ma palun teid, härra minister, sellele ometi kord tõsiselt lõpp teha!“

Minister Noske vastas, et teated saksa vägede võitlustest Eesti vägede vastu ekslikud olla. Eksitus võivat sellest tulla, et ka Balti Landeswehri raudne divisjon olla. Tema teades ei olla Saksa vägedele eestlastele pealetungimiseks käsku. — „Meie tahtsime juba varemalt oma vägesid sealt ära tuua,“ ütles Noske, „aga liitriikide pealekäimisel on nad seni sinna jäänud. Nüüdaga tuuakse meie väed kahtlemata sealt ära, nii et teie üsna mureta võite olla. Eesti vägedele ei sünni Saksa vägede poolt mingisuguseid raskusi. — Mis vabatahtlikkude ülemine misse puutub, siis on seda väga raske hoopis võimatus teha . . .“ Selle peale tähendas Karlson, et see raske ei tohiks olla, sest see ei ole ju muud kui teenistusest ärakargamine, mis igal pool valjusti karistatav on. Noske tähendas, et siin Saksa vabatahtlikkude väga tegemist olla, kelle vabadust järsult piirata soovitav ei olla. Selle vastu tuletas Karlson meele, et Saksa vabatahtlikud kuu aja etteütlemise järele teenistusest võivad taganeda, millest Landeswehri lipu alla minekul kinni ei peeta ja mis on selgeks tunnistuseks, et Saksa sõjaväe ülemus seda ülekargamist hõlbustab ja sellepärast mehi karistada ei mõtlegi. — Noske lubas ligemaid teateid nõutada ja, kui asi seadusvastane, selle kindlasti ära keelata . . . Balti junkrute vabatahtlikkude püügi kohtadest ütles Noske, et ta neist midagi ei tea ning väitis sel puhul, et olla hirmus palju „puhastada ja uuesti korraldada“, et midagi imestada ei olla, kui mitte juba kõik korras pole . . . „Kui teie sõnad Balti junkrute sõdurite võrgutamise- püügikohtadest tõed on, siis andke mulle nende aadressid, ma lasen need otsekohe kinni panna . . . Jutuaamine lõppes sellega, et Noske kõik lubas, et Eesti Saksa riigivägede pärast karta ei tarvitseks.

13. juunil sai Karlson Noskega parteipäeva ruumides uuesti kokku ja sai oma küsimuse peale kindla vastuse, et minister lubatud keelukäsud juba eile, s. o. 12. juunil annud. Noske kinnitas sel puhul veelkord, et Eestil Saksa vägesid ei tarvitse karta. Sms. Karlson küsis: „Kas ma võin Eesti valitsusele teatada, et Teie Saksa vägedel Eesti vastu võidelda ei luba ja ete ie

vabatahtlikkude ülemineku Saksa lipu alt Balti Landeswehri poole ära olete keelanud?“ Nõske vastus oli: „Teie võite julgesti teada anda, et Eestil Saksa vägede poolt mingisuguseid raskusi karta ei ole. Krahv von der Goltzile on teada antud, et ta Saksa vägesid Kuramaa Aa jõest põhjapoole ei saadaks, ega mingisuguseid operatsioone sealpool ette ei võtaks. Teie võite oma teatele veel juurde lisada, et minul juba sellest vihast-vaenust küllalt on, mis mulle mu oma parteikaaslaste ja klassivendade poolt nii rikkalikult osaks saab, sellepärast ei ole mul vähematki soovi ka veel Eesti ja Läti parteimeeste viha märklauaks saada.“

Nagu juba tähendatud, sünnitas sms. Karsoni kiri parteipäeval suure meeolelu muudatuse. Kuna küsimusest enne hoolimatult mööda taheti minna, tõusis ta nüüd suure mõjuga esirinda. Nüüd asus Herman Müller Davidsohni kõrvale ja võttis resolutsiooni põhjendamise oma peale. Sellega sai asi partei juhatuse ettepaneku iseloomu, ning ta vastuvõtmine oli sellega nii hästi kui kindlustatud. — Müller-Davidsohni resolutsioon on järgmine:

Parteipäev mõistab hukka Saksa sõjaväe juhtide ja väeosade poolt tehtud väärsamud ja seadustest üleastumised Lätimaa ja Eestimaa seaduslikkude valitsuste suunas. Läti ja Eesti rahva enesemääramise õigust tuleb igal viisil hoida ja kaitsta.

Parteipäev nõuab, et Läti ja Eesti sotsialdemokraatlikkude parteide poolt ettetähendatud õiguste rikkumiste ja seadustest üleastumiste kohta meile antud teated kiirelt läbi katsutaks, ja et süüalused vastutusele võetaks.

Parteipäev nõuab edasi, et praegu veel Baltimaal seisvad Saksa sõjaväed sealt kiirelt tagasi võetaks. Võitlusetegevus tuleb

sedamaid seisma panna, sest et Balti junkrute kasuks mitte üht tilka Saksa verd valada ei tohi. Saksa riigivalitsus ei tohi liitriikide juures oma vägede tagasitoomises nõudmisest loobuda. Seda tuleb kiirustada.

Parteipäev eeldab, et valitsus — kõiki seaduslikke abinõusid tarvitusele võttes — Saksa soldatite ülejooksmise Balti Landeswehri juurde võimatuks teeb, mis maikuu keskpoolikust saadik harilikuks nähtuseks oli saanud. Need ohvitserid, keda sõjameeste ülejooksu hõlbustamises leitakse süüdi olevat, tulevad sedamaid lahti lasta.

Saksa sõjameestele tuleb selgeks teha, et nemad ülekarjamine puhul kõik oma õigused riigi vastu kaotavad ja et nad tagasi tulles seadusliku karistuse alla langevad. Nõndasama tuleb sõjamehi hoiatada maalubamisi uskumast, kuna Läti rahvas sõja lõppedes seesugust asundamispoliitikat sallida ei või, mis seal maal junkrute võimu mingisugusel vormil uuesti pukki võiks avitada.

Veimaris, 14. juunil 1919.

Hermann Müller, Georg Davidsohn.

Resolutsipon kiideti ühelhäälel heaks, mitte keegi ei võtnud vastukõnelemisekski sõna.

Mispärast püüdsime meie küsimust parteipäeva ette viia? Landeswehri sõda tuli otse ootamata ja võis väga hädaohtlikuks saada. Saksa riigivõimu keskkohas tuli teha mis iganes võimalik, et vaenlase jõudu nõrgendada. Ja nimelt tuli seda Saksa sotsiaaldemokraatia kaudu teha. Mitte ainult sellepärast, et sotsiaaldemokraadid valitsuse eesotsas seisavad. Kõige hõlpsam näis just parteipäeva kaudu küsimust laiemate rahvahulkade ette ja otsustada viia võimalik olevat.

AUG. TANSERI PÄEVAPILDI TARVETE LADU Tallinnas, Vene tän. nr. 7.

**Täielikum fototarbete eriäri ja labora-
toorium Eestis.**

Väljaandja: „I. Võidupüha Mälestuse“ Korraldav Toimikond.

Toimetaja: R. Takelberg.

Trükk: „Edu“ trükikoda S. Kompassi 40. 1934.

Kohvik ja kondiitriäri
H. FEISCHNER

Tallinn, Harju tän. 45.

Telef. 445-00.

„Eesti Kiviõli“ A.-ü.

Juhatus ja müügiosak. TALLINN, VENE 7. Tehased ja kaevandus KIVIÕLI JAAM
Tel. 464-50, 463-05, 465-56. Tel.: Sonda 15.

Tehaste saadused.

Parimas headuses kütteõli, imbutusõli, mootornafta, katusepapiõrv, fenolaat (kresolaat), karbestoleum, viljapuude karbolineum „Estoleum“, raua- ja isolatsioonilakk j. n. e.

kõrge kvaliteediga segamata kodumaa bensiin „Estolin“ lennukitele ja autodele.

A.-s.
**Eesti kunstsarve
vabrik**

O. KERSON ja Ko.

Tallinn, Tulika t. 7.

Perenaised!

Ärge unustage, et odavamad
toiduainete ostukohad on

P.K. „Estonia“

kauplused

Saadaval odava hinnaga kõrge-
väärtuslikku eksport-võid, juustu,
vahu-, kohvi- ja hapukoort.

Igasugused konservid j. n. e.

KAUPLUSED:

Jaani t. 3. Tel. 457-14.

Müürivahe 16. Tel. 446-29.

Jakobsoni 14. Tel. 305-18.

A-S. Eesti Reisibüroo

Peakontor: Tallinn, Kinga t. 3., tel. 433-20.
Osakonnad: Tartu, Suurturg 7, tel. 3-72.
Pärnu, Rütli tän. Endla majas, tel. 1-13. Pile-
fikassad: Tallinnas, Balti jaamas, tel. 438-92 ja
Tartu raudteej. **Telegr. aadr. Erbo, Tallinn.**

Raudtepiletite müük:

a) Kodumaal kõikidesse jaamadesse. b) Välis-
maale kõikidesse Euroopa ja teiste mandrite
suurematesse linnadesse.

Laevapiletite müük:

a) Kõikidele kodumaa ja Baltimere laevaliini-
dele. b) Ookeanilaevade piletid inglise, saksa, prant-
suse, rootsi, hollandi, itaalia ja ameerika lae-
valliini- dele kõikide ilmaosade suurematesse
sadamatesse.

Esitus ja agentuur kõikidelt suurtelt Euroopa
reisibüroodelt.

Rahavahetus ja valuuta ost-müük reisijatele.
Välismaale passide ja viisumite muretsemine.
Ringreisipiletid turistidele terves Euroopas.

Öhusõidupiletid „Aero“, „Deruluft“, ja „Lof“
liinidele.

Kohalikkude omnibussi liinide piletid O/ü.
„Mootor“ ja teised.

Kodumaa nahkasjade müük reisijatele ja
turistidele.

Nõuanded ja arvestused reisude kohta tasuta.

Kokkuhoidlikud kodanikud!

Tarvitage
gaasi maha-
pidamiseks,
gaas toob tulu,
gaas on kõige
odavam küte
kõõgis ja
vannitoas.

Teie ei saa
ühegi teise
soojusallikaga
liiter vett
keeta 3/4-sen-
dilise kuluga.

Gaas on odav.
Gaas on hea.
Gaas on ker-
ge käsitada.

Uuused gaasipliidid annavad kõik need mõnu-
sused. Ruttake gaasi sisseadetega. Linna
Gaasivabrik teeb gaasi-majaühendused omal
kulul. Tutvuge gaasiseadeldistega Gaasivab-
riku näitus- ja nõuande-ruumis vanas vaekojas,
tel. 466-77.

Narva Linaketramise Manufaktuuri

kontor:

S. Brooksmägi nr. 10

Linased riided:

pesu- voodi- laua- kleidi- mööbli-
käterätiku- j. n. e. ning

uuemates mustrites

päevatekid, põrandavaibad, voodi-
esised vaibad, põrandariided.

K. A. Rütman & Ko.

TALLINN, Jaani t. 9.

Telefon 466-72.

Telegr. „Augustus“.

Alati suur ladu

raske keemiakaupadest.

Abiladu

Tartus, Kaluri tän. nr. 17,
telef. 1-74.

Masinaehitusvabrik

A-S. Franz Krull

TALLINNAS, Kopli 68. Tel. 425-35.
Tartus osakond: Raekoja 13, tel. 17.

Vabrik on Eestis kõige suurem ja täielikum oma alal ja suudab rahuldada tarvitajate nõudeid, töötades järgnevate osakondadega: **katalsepa, mehaanika ja treimise, sepa, malmi ja vasevalamise, puutöö, maaldri ja põllutöömasinate alal**. Iseäranis on vabrik oma ülesannete hulka võtnud põllutööriistade valmistamise, nagu: **adrad, äkked**, mitmesugused **hekslimasinad, viljasorteerijad, hobuserehad, kartulivõtmise masinad, loomatoidu aurutajad, kultivaatorid, seemendusadrad** ja eriaparaadid ristikheina seemne pesemiseks, milliseid iga viljapeksu masina külge asetada võib.

Alati suurel hulgal ladus heast terasest adra hõlmu ja terasid valmis ja poolvalmis kujul.

Pea meeles, et

Narva Kalevi Manufaktuuri

puhtvillased riided on nägusad, tugevad, moodsad ja odavad.

E. G Ü N T H E R

Tallinn, Tartu, Viljandi

Rohu ja värvikauba suurladu

5 B
1246

181510

*Figa naine
kandku eesti
Riiet,
Sukki, Pitse,
Paalu, Pesu-
valmistab*

A/s O. KILGAS
Vabrik: Tallinn, Volta 3.

KÜLASTAGE

meie alalisi näitusruume ja teie veendute meie mööblite kvaliteedis

Mööblitehas

A/s „Massoprodukt“

Tallinn, S. Tartu 73, tel. 308-96.

KLAVERITÖÖSTUS

KARL SAAR

Liivalaia 32; telef. 457-01.

1. aug. asub tööstus uutes ruumes S. Juhkentali nr. 10-a (omas maja).